

3. SZÁMÚ MELLÉKLET (A PÁLYAMUNKA BORÍTÓLAPJÁNAK MINTÁJA)

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Állam- és Jogtudományi Szekció

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:

Károli Gáspár Református Egyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**Zöld adók szerepe a fenntartható gazdaság
megvalósításában és gyakorlati alkalmazásuk
problémái**

2024.12.7.

Tartalomjegyzék

1	Bevezető	2
2	Környezetvédelem gondolatának megjelenéséről	3
3	Néhány környezetvédelmi alapfogalom	5
4	Környezetvédelem teljesen önkéntes szakasza és a pozitív ösztönzés szerepe	6
5	A jogi szabályozás lehetőségei	10
5.1	A jogi feltételrendszer létrehozásának folyamata	10
6	A vállalati puha környezetvédelmi szabályok megjelenése	12
7	A kötelező vagy kógens szabályok szerepe	13
8.	A greenwashing jelensége, mint a jogi szabályozás kudarca	14
8.1	A greenwashing hatásairól általános megközelítésben	16
8.2.	A greenwashing leggyakoribb megjelenési formái	17
9	Az adózás, mint a klímavédelem eszköze	19
9.1	A környezetvédelmi adók fajtái	22
10.	A zöld adók gyakorlati alkalmazásának problémái	26
10.1	A zöld adórendszer hatékonyságának kérdése	26
10.2.	Jogi problémák a zöldadók kivetésében	28
10.3	A zöld adók társadalmi támogatottságának problémái	29
11	Összegzés	31

A dolgozat készítéséhez nem vettem igénybe a mesterséges intelligencia ezközeit

A zöld adók szerepe a fenntartható gazdaság megvalósításában és gyakorlati alkalmazásuk problémái

1. Bevezető:

Munkám fő célja az volt, hogy a szűkebb és tágabb környezetünket érintő klíma változás elleni küzdelem jogi eszközeit vizsgáljam, az önkéntes jogkövetéstől a soft law elemeken át a zöld adók szerepéig. A dolgozatom első részében bemutatom a fenntarthatósági küzdelem történeti előzményeit, meghatározom a vonatkozó alapfogalmakat, illetve elemeztem az önkéntes jogkövetés és a soft law eszközök hatékonyságát továbbá a greenwashing jelenségét, majd megvizsgáltam a fenntarthatóság érdekében bevezetett zöld adók fajtáit, működési hatásait és azonosítottam néhány sikeres jogalkotási modellt. Végezetül a dolgozat záró részében javaslatot teszek a hatékony, a környezetvédelmet támogató, adózási gyakorlat bevezetésére. Erre a kutatásra azért vállalkoztam, mert hasonlóan más magyarországi fiatalhoz, egyre gyakrabban szembesülök az éghajlat változás negatív következményeivel, mint az idegen rovarfajták és növénybetegségek megjelenésével, vagy a hómentes telek és az elhúzódo aszályok, a soha nem tapasztalt kánikulák jelenségeivel és kártételeivel. Cselekvő emberként, szeretnék túllépni a klíma szorongáson és a környezet védelmére irányuló jogi eszközöket vizsgálva, mert azt gondolom korunk egyik nagy kérdése, hogy a jogalkotók, az adórendszer eszközeit is felhasználva, tudnak-e reagálni, a környezetszennyezés jelenségére és képesek e hatékony eszközöket kidolgozni a klímavédelem érdekében. A XXI. század elejére a politikusok és az átlagemberek nagy része megértette, hogy a környezetvédő intézkedések késlekedése veszélyes a bolygó számára, mert lassan kifogyunk a társadalom működéséhez szükséges nyersanyagokból.¹ A 2010-es évek végén a világ lakosságának erőforrásigénye 70 százalékkal meghaladta a Föld bio kapacitását,² és a Global Footprint Network adatai szerint az emberiség fogyasztása idén már augusztus 1-jén lépte át azt a szintet, amit a Föld egy év alatt képes újratermelni. Megdöbbentő, hogy 1970-ben még csak december 23-án következett be ez a pont. Eközben a bolygó minden lakosa évente átlagosan 560 kg szemetet hagy maga mögött,³ miközben a föld népessége továbbra is dinamikusan növekszik. A rombolás hatásaival szembesülve egyre többen felismerték, hogy a klímaváltozást és a biológiai sokféleség

¹Marnitz István: Kifogytunk a nyersanyagokból Népszava 2021. 12.20.

² Global Footprint Network, 2021. idézi Böggöthy Zoltán-Hausmann Róbert: Új, zöld és fenntartható adórendszer 541. MNB kutatás 17. fejezet

³ PWC szakmai anyag 2018 6-oldalán idézi az OECD 2012-es adatát.

drasztikus csökkenését jelentős mértékben az emberiség természetet kizsákmányoló életmódja és a gazdaságilag fenntarthatatlan működése okozza. Az üzleti élet szereplői tisztában vannak azzal, hogy a jelenleg felhasznált nyersanyagtípusok 20 százaléka a következő 50 évben, míg közel 35 százalékuk 100 éven belül ki fog fogyni, miközben legnagyobb részüket nem használjuk fel újra.⁴ Joghallgatóként fontosnak tartom azt is, hogy a tudomány szereplői azonosítsák az olyan káros jelenségeket, mint a greenwashing, amit a cégek egy része profit érdekében valósít meg, etikátlanul. Úgy gondolom, hogy a mi generációnk feladata, hogy felhívjuk ezekre a káros üzleti jelenségekre a figyelmet. Annak ellenére, hogy a politikusok és a közgazdászok bevezették a közbeszédbe és a jogi normák is gyakran használják a körforgásos gazdaság és az öko termelés, valamint a fenntarthatóság fogalmait és a természettudósok egyre hatékonyabb termékeket állítanak elő, megfeledekezünk arról, hogy az adózás az emberi magatartást befolyásoló egyik leghatékonyabb eszköz lehet. Ezért jó hír a környezetvédelemért folytatott harcban, hogy a zöld célok az adórendszerekben már évtizedekkel korábban megjelentek és munkámban azokra a jogi lehetőségekre is megpróbálok kitérni, amelyek csekély anyagi ráfordítással érhetnek el jelentős energia, és anyagmegtakarítást az adózás segítségével, és bemutatom a jelenleg alkalmazott pénzügyi eszközök eredményeit és kudarcait.

2. A környezetvédelem gondolatának megjelenéséről:

A fenntartható vagy környezetbarát gazdaság és társadalom létezésének kérdése a XIX. századig csak azokban a közösségekben merült fel, ahol kis területen viszonylag sok ember telepedett le, mint az ókori Egyiptom, Mezopotámia, India és Kína néhány pontján. Ezekben az öntözéses civilizációkban a lakosság a mezőgazdasági termelés vagy az idegen népek elleni védekezés miatt állandó, kőből és agyagból álló öntöző rendszereket, erődöket, házakat, templomokat és falrendszereket épített és elterelték a folyókat, az öntözéses gazdálkodás során szikessé tették a talajt, megemelték a talajvizet és kiirtották a növényzetet, tehát a saját érdekében átalakították a környezetüket. Az ókor végén az Itáliai félszigeten, az észak afrikai Alexandriában, továbbá az indiai Mohendzsó Daróban több százezres nagyvárosok jöttek létre, ahol a hatalmas népsűrűség miatt a felgyülemlett hulladék kezelése társadalmi problémákat okozott és szabályozást igényelt, vagy a mezőgazdaság és a védekezés miatt alakították át a környezetüket. Ilyen helyzet jött létre a császárkori Rómában, ahol a több mint egy millió lakos életét környezetvédelmi, tűzgyújtási, szemét kezelési rendeletekkel irányították. A Római birodalomban gyanútlanul, ólommal ötvözték a fémpénzeiket és ólom csöveken vezették a

⁴ PWC Szakmai anyag 2018. 9.

vizet, ezzel az anyaggal erősítették meg a hajóik gerincét, ízesítették az ételeiket, és készítették a főző edényeiket.⁵Továbbá a hispániai ezüstbányáikban durván szennyezték a környezetet és olyan nagy adókat vetettek ki a Kr.u. III. században az agrár gazdaságokra, mely miatt sok ezren hagytak fel a termeléssel.⁶ Azonban a járványok, tűzvészek, éhezések, tömeges mérgezések arra kényszerítették a középkori és kora újkori világ túlszűfolt nagyvárosainak a vezetőit, hogy az egészségesebb emberi környezet kialakítása érdekében környezetvédő, és az együttélést szabályozó rendeleteket alkossanak a vízhasználatról, temetkezésről, szemét kezeléséről, kézműipari tevékenységről. Ez a jogalkotási folyamat hazánkban is megjelent, a XV. századtól már a magyar királyság központjának számító Budának és több nagyobb településünknek volt szemét szállító rendelete, illetve a XVIII. század végén uralkodó II. József korai környezetvédőként, az erdők védelmében elrendelte a többször használatos koporsók alkalmazását. Azonban a föld népességének 95-98 százaléka még a XIX. században is falusi agrár közösségekben élt és dolgozott, ahol fenntarthatóan a környezet szennyezése nélkül élte az életét. Nem ismerték a körforgásos gazdaság fogalmát, hiszen nem termeltek le nem bomló hulladékot, mindent újra hasznosítottak és kizárólag környezetbarát anyagokat, fát, követ, agyagot, vasat használtak a termelésben és az életük során. Az emberiség életét és a lakó környezetét az ipari forradalom alakította át gyökeresen Nyugat Európában és Észak Amerikában, ahol az emberiség megismerkedett a hulladék terhelés, a súlyosan mérgező füst, víz és talaj szennyezés jelenségével. Ebben a korban alakultak ki a korszak vezető hatalmának Nagy Britanniának területén az első nagy méretű környezet szennyező beruházások, és a XIX. század első felében Wales déli részén a Williams család vállalkozása hozta létre a „pokol üstjét,” ahol 75 hektáron 400 kémény ontotta a fémfeldolgozás tisztítatlan füstjét. Ennek hatására a szomszédos gazdák már az 1830-as évektől a szarvasmarhák pusztulásáról számoltak be. Majd a károk csökkentése érdekében 1861-ben 96 méter magas kéményt építettek, hogy szétterítsék a füstöt, ami közrejátszott abban, hogy ekkor Swanseában élők átlag életkora mindössze 24 év volt. A század második felétől a világ gazdaság már egyre több országban az Amerikai Egyesült Államokban, Franciaországban, Németországban, majd Oroszországban és az Osztrák-Magyar Monarchiában egyirányúan működött, amelyben erőforrásokat vettek el a természettől, termékeket állítottak elő, amelyeket elfogyasztottak, és a felesleget eldobva hulladék hegyeket hoztak létre. Ahogy Crutzen Nobel-díjas kémikus fogalmazott: „az ember természet alakító tényező lett” és az emberiség kora akkor köszöntött be, amikor a XX. század közepén

⁵ Tóth Gergely: Az ókori rómaiak háborzongató módon mérgezték magukat, Telex, Észkombájn 2023. 02.0 4.

⁶ Kiss József: Biztos jelek, amelyek a birodalmunk bukásához vezetnek, G7.hu, Élet Világ 2023. 12.29. 3.

felgyorsult a bolygó erőforrásainak kiaknázása és a gyarmatosítás folyamata.⁷A földünk fokozott kizsákmányolása, szerencsére, együtt járt a környezetvédelem gondolatának megerősödésével és a Római Klub felkérésére már 1972-ben elkészült „A növekedés határai” című Meadows jelentés, amelyben megfogalmazták a környezeti erőforrások végességének gondolatát. Ezt követően az első, kifejezetten a környezetvédelmet szolgáló szabályokat is megalkották az Amerikai Egyesült Államokban, Nixon elnöksége idején, majd az ENSZ és az EU is elindította a jogalkotási folyamatait. A szélesebb közönség akkor figyelt fel a problémára, amikor az első világ méretű globális klíma pánik 2003-ban kitört és számos országban követelt sok halálos áldozatot egy hőhullám, majd a következő években a rekord aszály és terméskiesés elérte a Közel-Keletet és Afrikát elindítva a migráció első nagy hullámát.

3. Néhány környezetvédelmi alapfogalom

Ami a környezetvédelem fogalomhasználatát illeti, azonosíthatunk néhány mindenki által elismert és használt definíciót: a fenntarthatóság, a körforgásos gazdálkodás és a zöld vagy öko adók fogalmát, amelyeket a munkámban gyakran használtam. A tudományban és a nemzetközi jogban elsőként a *fenntarthatóság* fogalma jelent meg, amellyel a közösségi és természeti értékek megőrzésére utaltak. A fenntartható fejlődés olyan folyamat, amelyben anélkül elégítik ki a jelen társadalmának és gazdaságának szükségleteit, hogy csökkentenék a jövő generációinak lehetőségeit arra, hogy kielégítsék a saját szükségleteiket.⁸ Pearce és szerzőtársai szerint a fenntartható fejlődés azt jelenti, hogy az egy főre jutó humán jólét mértéke az idők során nem változik. Ezt követően alkotta meg a definícióját a SolAbility kutatási anyaga: „egy ország fenntartható versenyképessége azt jelenti, hogy az egyes generációk szükségleteit és alapvető igényeit úgy elégíti ki, hogy közben fennmarad, esetleg bővül a nemzeti és egyéni vagyon és nem romlik a természeti és a társadalmi tőke értéke.”⁹ A fenntarthatósággal szemben teljesen más szemléletet tükröz a *körforgásos gazdaság* fogalma, amelyben a jelenleg működő gazdasági rendszerek hulladékgazdálkodás fókuszú átalakítása áll, a termelés folyamatos fejlesztése helyett. Ennek a szemléletmódnak a középpontjában az a gazdasági és üzleti cél áll, hogy az optimálisan működtetett körforgásos gazdaságban a hulladék gyakorlatilag megszűnik, mert ami nem tud biztonságosan lebomlani a környezetben, azt a gazdasági szereplők használják fel. A lényeg, hogy ne keletkezzen hulladék, de ha már keletkezik, akkor az legyen

⁷ Crutzen-Stoemer-Steffen: The Future of Nature, Yale University Press, 2000.

⁸ Brundland Report ENSZ, 1987., illetve hasonlóan fogalmaz Pearce és Warford 1993-ban. Megjelent A fenntarthatóság és a gazdasági fejlődés megjelenése a versenyképességben 2020. 09 Leadership Kft. Biatorbágy 14-20.

⁹ The Global Sustainable Competitiveness Index 2013. SolAbility, South Korea 2013.

újrahasznosítható vagy újra feldolgozható és csak a legvégső esetben kelljen lerakóba vinni, vagy elégetni. Ennek a megvalósításánál kiemelt feladat a hulladékkezelés, a termelés anyaghasználata, a fogyasztási lábnyom, az újra hasznosítás, az innováció. A körforgásos gazdasági rendszerben a jelen termékei biztosítják a holnap alapanyagait, ahol újra gondolják a terméktervezés, gyártás, és a fogyasztás folyamatát, ezzel megnyitva új, eddig kiaknázatlan piacokat a vállaltok számára.¹⁰ A modell működése jelenleg még nem tökéletes, mert a világban felhasznált anyagoknak csak a 9,1 százalékát hasznosították újra 2018-ban, azonban 2022-ben már csak a 8,6 százalékát. Sajnos ez az arány hazánkban 2012 óta folyamatosan romlik.¹¹ Nagyobb léptékű változást az európai államokban bevezetett termékdíj és műanyag palack visszaváltása eredményezhet. Az viszont napjainkban is vitatott, hogy mi számít körforgásosnak, és mi az egyszerű marketingfogás? Körforgásos ha svájci órát veszünk, amit aztán unokáink is viselnek, ha mindent komposztálunk és ahelyett, hogy évente új cipőt veszünk inkább a cipészhez megyünk?¹² A körforgásos gazdaság vitathatatlan előnye lenne, az anyag és energiamegtakarítás, a nyersanyagok árának csökkentése és az ellátás kiszámíthatóságának javítása, új munkahelyek teremtése, az innováció serkentése, a gazdaság nemzetközi versenyképességének növelése és egy fenntartható gazdaság megvalósítása. A harmadik fogalom, amit bemutatok a *zöld vagy öko adók* meghatározása, amelyeknél a tudósok és a politikusok azt hangsúlyozzák, okkal vagy ok nélkül, hogy kivetésükben elsősorban a környezetvédelmi hatásuknak van szerepe, tehát alkalmazásuk vagy közvetlenül javítja a környezet állapotát, vagy az ezekből a forrásokból származó bevételek közvetett módon támogatják a fenntartható gazdaságot és védik a föld klímáját.

4. A környezetvédelem teljesen önkéntes szakasza és a pozitív ösztönzés szerepe

A környezetvédelem gondolatának megjelenésekor a XX. században, a cselekvési tervek középpontjában az önkéntesség állt, mert a korszak vezető politikusai végtelenül naivan, évtizedeken át úgy vélték, hogy a környezet védelmét a minden állami kényszerszert nélkülöző figyelem felhívás, az oktatás és az önkéntesség is biztosíthatja. Éppen ezért viszonylag későn mintegy 70 évvel ezelőtt kezdődött meg a világ környezetvédelem intézményrendszereinek kiépítése, amikor az Európai Közösség az 1957-ben elfogadott alapító szerződésében már megemlítette a környezetvédelmet, de az alapító politikusok ekkor még nem tűztek ki célokat,

¹⁰ Ha a kör bezárul- a körforgásos gazdaság jelentősége és lehetőségei, PWC 2018. Szakmai tájékoztató 4.

¹¹ Kákos Anna: Sosem lesz körforgásos a gazdaság, amíg a jogszabályok nem kényszerítik ki, hvg.hu 2022. 06. 15.

¹² PWC Szakmai anyag 2018. 6.

elvárásokat és nem alkottak erre vonatkozó szabályokat. Néhány évtizeddel később 1972-ben az ENSZ Stockholmban szervezett konferenciáján fogalmazták meg elsőként, hogy szükség lenne környezetvédelmi programok kialakítására, fejlesztésére és a természeti környezetünket az emberiség közös örökségeként határozták meg. A világ vezetői ekkor még mindig túl optimistán úgy gondolták, hogy a földünk, lakókörnyezetünk és életformánk megfelelő állapotának fenntartása olyan közösségi cél, amelyben minden ember és vállalkozás vezetője egyetért és a megfogalmazott elveket önkéntesen, minden jogi kényszerítő eszköz nélkül követni fogják. Sok politikus a bolygó helyi védelme, a munkahelyteremtés és megtartás, valamint a gazdasági növekedés között választva, a politikai haszonszerzés érdekében a környezeti értékek rombolását támogatta, és így jár el ma is. Minden vizsgálat azt mutatta, hogy az önkéntes jogkövetés szintjét, és a környezet önkéntes védelmét egy közösség gazdasági, vagyoni fejlettsége és kulturális szintje határozza meg. Egy 2022-ben végzett kutatás szerint, amelyben világszerte 350 céget vizsgáltak meg a fenntarthatósági célkitűzéseik és gyakorlatuk alapján, hogy a legjobban azok a skandináv országok és az ázsiai kisországok szerepeltek, ahol magas volt az egy főre jutó jövedelem és az iskolázottság, valamint kicsik a társadalmi rétegek közötti átlagos vagyoni különbségek. Velük szemben a romániai cégek a lehetséges 100 pontból csupán 43-at szereztek meg ebben a kutatásban, és ezzel Románia a környezettudatosságot vizsgáló intézet megállapítása szerint az utolsó helyen végeztek a világranglistán.¹³ A rossz tapasztalatok ellenére a környezetvédelem önkéntes eszközei közül számos jó példa is említhető. Ilyennek tekinthető a legegyszerűbb eszköz, a családi vagy személyes fogyasztás visszafogása, hiszen egy átlagos nyugati ember túl sok terméket és szolgáltatást vásárol. Minden egyes amerikai háztartásban megközelítőleg 7000 dollár értékű felesleges holmi van, amit soha senki nem használt, és minden család minden évben 30 kg alig használt ruhát dob ki a szemétkukába. Ezért tűnik jó ötletnek, hogy néhány cég, mint a Stuffstr vagy a Vinted olyan appot fejlesztetett, ami segít a felesleges dolgokat eladományozni, eladni, de olyan vállalatokat is létrehozta, amelyek ezek elszállításával foglalkoznak.¹⁴ További kézenfekvő környezet kímélő megoldásként terjedtek el a közös autót használó csoportok, a stoppolást és az egyéni autó használatot kiváltó fuvar szervező oldalak.¹⁵ A környezeti lábnyom csökkentésének ösztönző példáját dolgozták ki Dániában, ahol a turisták viselkedését és tudatosságát kívánják befolyásolni. Azokat a külföldieket, akik a vizespalackjaikat maguk töltik fel és biciklivel közlekednek, vagy más klímavédelmi kezdeményezésekben vesznek részt, megjutalmazták

¹³ Nem érdekli a román cégeket a környezetvédelem Portfólió.hu 2023. 02. 03.

¹⁴ PWC 17.

¹⁵ PWC 25.

egy csésze kávéval, vagy ingyenes múzeumlátogatással. A céljuk az volt, hogy a turizmust környezeti teherből a pozitív változás egyik erejévé változtassák, és ennek az átalakulásnak az egyik fontos lépése volt az, hogy megmagyarázzák a látogatóknak, mennyire fontos, hogyan viselkednek egy országban. Mikkel Aarø-Hansen, a Wonderful Copenhagen turisztikai szervezet vezérigazgatója egy sajtóközleményben kijelentette, hogy a turizmust környezeti teherből a pozitív változás egyik erejévé kell változtatniuk, és ennek az átalakulásnak az egyik fontos lépése az, hogy megmagyarázzák a hozzájuk tartóknak, mennyire fontos, hogyan viselkednek egy adott országban. Hawaii-szigetén elindították a Mālama (Add vissza) turisztikai kezdeményezést, amelyben arra ösztönzik a turistákat, hogy látogatásukat környezetbarát élmények köré szervezzék, mint például a Kaua-i part menti takarítása és a Mauna Kea-i erdők védelme. A CopenPay-hez hasonlóan az ebben a programban való részvétel olyan előnyöket biztosít, mint például a szállodai kedvezmények, vagy egy-egy plusz ingyenes éjszaka.¹⁶ A fenntarthatóságot támogató önkéntesség Európában is népszerű példaként említhető falusi túrizmus, és a helyi ételek fogyasztásának népszerűsítése. Szerencsére a kormányzatok is számos jogi kényszert nélkülöző környezetvédelmi programot indítottak el, a napelemek pályázati támogatásától kezdve, a szelektív hulladékok gyűjtésén át, a műanyag palackok visszaváltásáig. A jó és diszpozitív kezdeményezésekben a profit érdekelt vállalatok is részt vettek, mint a Rosmann áruházlánc, ahol megszüntették a plastik vásárlói kártyákat, vagy a magyar alapítású Biotech USA, amely támogatja a társadalmi felelősségvállalás különböző formáit, és a Mol, amely élen jár az újra hasznosításban, a fáradt olaj és a veszélyes lakossági háztartási hulladék begyűjtésében. 2024 évben szemtanúi lehettünk egy fenntartható olimpia megrendezésének is.¹⁷ Norvégiában állami támogatás nélkül is népszerűek az elektromos autók, amelyeknek az aránya itt a legmagasabb a világon. Az e-autók száma 2024 évben meghaladta a benzin meghajtású gépjárműveké a norvég közúti szövetség adatai szerint.¹⁸ A *hatékonyan és jól felhasznált* állami támogatás példaként említhető a napelem telepítés, amit az EU és a magyar kormány már korábban támogatott. Az EU 2024-ben előírta a kötelező napelem telepítését minden új ingatlan beruházás esetében, 2027-től a nem lakó és középületekre, majd 2030-tól minden új lakóépületre is, ami Magyarországon is kötelező lesz.¹⁹ Hasonlóan sikeres klímavédelmi projektnek tűnik a kötelező üveg visszaváltás rendszere, ami a körforgásos gazdálkodási szemléletet tükrözi. Ezt a drága, de valószínűleg hatékony eljárást

¹⁶ Elek Lenke: Van, ahol megjutalmazták a környezetbarát turistát, Privátbankár.hu, 2024. 08. 17

¹⁷ Zsuppán András: A Szajnárt igenis megtisztították, Válasz online.hu, 2024. 08. 15.

¹⁸ Zádori Bence: Elérte Norvégia azt, ami máshol még csak álom, Economx.hu, 2024. 09. 19.

¹⁹ Hatályba lépett: kötelezővé vált a napelemek telepítése az Unióban 2024. 08.22

több EU-s tagország bevezette egymástól függetlenül, mert egységes EU-s visszaváltási és újra hasznosítási szabályok jelenleg nincsenek. A szlovákok és a németek már korábban bevezették a saját rendszerüket, majd 2024 évben Magyarországon és Romániában vezettek be két eltérő rendszert, illetve a következő év január elsejétől az osztrákok és a csehek is alkalmazni kezdenek egy hasonló szisztémát. Az első félév adatai alapján Romániában a korábban 13 %-os szelektív palack begyűjtési arány augusztusig 80 %-ra emelkedett.²⁰ Az viszont gondot okoz, hogy a tagállami eljárások különbözőek, és minden nemzeti jogszabály más követelményt támaszt. A németeknél az üvegekre speciális tintával készítik a vonalkódot, amit egyedül az ottani automaták tudnak kezelni, és ezeket a címkéket Lengyelországban gyártják. Jól látható, hogy az italgyártóknak óriási pluszkiadást eredményeznek a különböző tagállami csomagolások, és a célországokban használt eltérő címkék. Sok vitát váltott ki a rögzített kupak kötelezővé tétele is. Markus Prem csomagolási szakértő, a Kemteni Alkalmazott Tudományok Egyetemének munkatársa szerint nem logikus ez az intézkedés, mert véleménye szerint rendkívül csekély a tengerbe, folyókba és tavakba kerülő fedők mennyisége, így nem indokolt a környezetvédelmi hivatkozás. Az uniós szabályozás miatt az iparág kénytelen volt milliárdokat fektetni például új gépekbe. A Német Italnagykereskedők Szövetsége úgy véli, hogy a rendszerek átalakításával kapcsolatban felmerült költségek eurómilliós nagyságrendűek, írja a Der Standard. A Német Élelmiszeripar Szövetség szerint a jelentős költségek töltősoronként 181 ezer euró körül mozognak, ráadásul az újfajta kupakmegoldások darabonként körülbelül 0,2 cent többletköltséggel járnak – közölte Peter Feller. A szövetség vezérigazgató-helyettese hozzátette, hogy a tengerbe mosott műanyagokból Európa és Amerika részesedése csekély, azok túlnyomó többsége Ázsiából származik – olvasható az economix.hu oldalon.²¹ Az üveg visszaváltást övező viták ellenére a magyar MOHU rendszer fenntartója a MOL rendkívül optimista, és úgy tervezik, hogy a hazánkban évente képződött 3,5 milliárd palack, üveg és doboz nagy részét vissza tudják gyűjteni. A céljuk az, hogy néhány éven belül elérjék a 90 %-os arányt, amihez napi 7–7,5 millió visszaváltás kellene, és a cég tervei szerint 2025-ben már 25 %-osnak, 2030-ban pedig 30 %-osnak kell lennie a begyűjtési arálynak.²²

²⁰ Lemostuk a székely-Románia tisztább, Maszol.ro 2024. 09. 24.

²¹ Csomor Zolt: Értelmetlen találmány a rögzített kupak, Der Standard cikke alapján 2024. 08. 16.

²² Új terepen veti be magát a MOHU www.vg.hu 2024. 08.10. 20.01.

5. A jogi szabályozás lehetőségei

Amikor a nemzetállamok jogalkotói a XIX-XX. században először szembesültek a környezet károsítás problémájával, az élővizek, a talaj vagy a levegő helyi szennyezésével, viszonylag hamar felismerték az ok okozati összefüggéseket és arra törekedtek, hogy azonosítsák a károk okozóját, az egyes vállalatokat. Ennek az egyértelmű jogi helyzetnek a polgárjogi és büntető jogi kezelésére dolgozták ki a „szennyező fizet” elvét és ennek megakadályozására hozták létre a különböző állami környezetvédelmi vagy mezőgazdasági és vadvédelmi ügynökségeket, hivatalokat és jogszabályokat. Ebben az időszakban a jogalkotók reakciója az egyes és elszigetelt környezetszennyező tevékenységek tiltására és a gazdasági tevékenységek szabályozására irányult, mert úgy vélték, hogy a környezet szennyezése szegmentált és elszigetelt jelenség. Azonban teljesen átformálta a környezetvédelmi jogalkotás helyzetét a múlt század végén felismert klíma változás, amely ellen már csak sokkal összetettebb módon lehet fellépni. A világot irányító politikusok és polgári aktivisták, környezetvédők felismerték, hogy a fenntarthatósági és klíma védelmi céljaikat az országok csak sorozatosan egyeztetve és nemzetközi szinten, harmonizált jogalkotási eszközökkel érhetik el. Ugyanakkor azt is belátták, hogy a nemzeti jogalkotás eszközeit, valamint a kormányok hatékony fellépését, az államok anyagi, kulturális, politikai, jogi és gazdasági lehetőségei együttesen határozzák meg, ezért a jogharmonizációnak belső korlátjai lehetnek, ami az alkalmazott környezetvédelmi eszközök sokszínűségét eredményezte. Ezeknek a külső és belső tényeknek alapján az államok által használható környezetvédelem jogi eszközeit három fő csoportba oszthatjuk: a nemzetközi szerződések elfogadása, a kötelező belső jogszabályok, valamint a pozitív ösztönzés eszközeinek megalkotásával támogatják a fogyasztók, állampolgárok és cégek környezetbarát tevékenységét. Az 1970-es években ismerték fel, hogy az előző fejezetben bemutatott önkéntes feladatvállalás és az informális vagy puha jogi ösztönzők elégtelenek az egyre súlyosabb globálissá váló problémák megoldásához. A felismerést követően kezdték kidolgozni a nemzeti jogszabályokat és a nemzetközi standardokat és egyezményeket, amelyek megvalósításában még mindig széles eszközrendszerre támaszkodtak a kötelező jogi normáktól az ajánlásokig és a szakmai standardokig.

5.1. A jogi feltételrendszer létrehozásának folyamata

Az ENSZ 1973-ban fogadta el a környezeti akció programját és a szennyező fizet elvét, majd nagy előre lépést jelentett, hogy az Európai Gazdasági Közösség vezetői 1986-ban az Egységes Európai Okmányban lefektették az európai környezetvédelem jogi alapjait. Ezt követően az ENSZ környezetvédelmi és Fejlesztési Világbizottsága 1987-ben „A közös jövőnk” címmel

ajánlásokat, tehát diszpozitív normát fogadott el a környezetvédelmi szabályok teljesítéséről. A témára vonatkozó nemzetközi jogalkotás 1990-as években gyorsult fel, amelynek eredményeként 1992-ben Maastrichtban az EU beemelte a célkitűzései közé a harmonikus és kiegyensúlyozott gazdasági fejlődés igényét, mint bizonytalanul megfogalmazott célokat. Még ebben az évben az ENSZ szervezésében megtartották Rio de Janeiróban a föld csúcstalálkozót, amelynek elveit 1997-ben az ENSZ Klímaváltozási Konvencióján véglegesítették. Ekkor született meg a Kiotó egyezmény, amelyben a résztvevő államok vállalták, hogy 5 %-kal csökkentik az üvegház hatású gázok kibocsátását. Ezt követően a 2015-ben megrendezett Fenntartható Fejlődési Keretrendszer szövegében elfogadták az Agenda 2030-at alapelveit. Fontos lépés volt, hogy 2016-ban a Párizsi Megállapodásban az EU tagállamai kötelezettséget vállaltak arra, hogy az EU-t olyan gazdasági pályára állítják, amely lehetővé teszi a klímasemleges gazdaság és társadalom megvalósítását. Ezt követően 2021-ben a Glasgow-i Klímaegyezményt aláíró 190 ország azt vállalta, hogy megerősíti és megújítja a korábban vállalt 1,5 celsius fokos felmelegedési akciótervét. Az Európai Unió a környezetvédelmi célokat sokféle eszközzel próbálja meg elérni. Csatlakozik a vonatkozó nemzetközi szerződésekhez, a tagállamok számára ajánlásokat fogalmaz meg, tiltásokat és határértékeket állapít meg az egészséges környezet létrehozása érdekében és jogi normákat alkot a zöld adók alkalmazásáról. Az Európai Unió az új gépjárművek forgalomba helyezésével kapcsolatban 2025-től új károsanyag kibocsátási határértékeket léptet hatályba a szövetségben belül. A 2009-ben bevezetett flotta szinten meghatározott értékeket emelik meg jelentősen és ennek érdekében azoknak a gyáróknak, amelyek a normát nem képesek teljesíteni, azt károsanyag kibocsátásukkal arányos bírság fizetésére kötelezik. Az unió deklarált célja, hogy 2030-ra az újonnan forgalomba helyezett személyautók emissziós szintjét 47 %-kal csökkentsék a 2021-es szinthez képest.²³ Az EU más területeken is aktívan fellépett az egészséges környezetért és meg akarja tiltani a kültéri dohányzást, mert a közösségen belül évente 700.000 ember hal meg a dohányzás miatt. A dohányzás nyilvánvalóan káros hatásai ellenére, mégis van, aki tiltakozik az intézkedés ellen, mint Manfred Pentz hesseni Európa-ügyi miniszter.²⁴

A tagállami környezetvédelmi jogalkotás fejlesztésében az USA és a skandináv országok jártak az élen. Rachel Carson kutató, 1962-ben publikálta a növényvédő szerek elleni könyvét, ami felrázta Amerikát és 1969-ben elfogadták az első Nemzeti Környezetvédelmi törvényt a NEPA-t. Röviddel ezután Nixon elnök vezetésével sorra fogadták el a környezetvédelmi tárgyú

²³ Kaszás Gábor: Már csak néhány hónap és jelentős áremelkedéssel kell számolni, Index 2024. 10. 02.

²⁴ Ónody M.Gyula: Az EU betiltja a dohányzást, ACnews.hu, Világ, 2024. 09. 30.

jogszabályokat a Clean Air Act-et 1970-ben, a Clean Water Act-et 1972-ben és felállították a Környezetvédelmi Ügynökséget 1970-ben. Európában a skandináv országok járnak az élen a környezetvédelmi tudatosságban és jogalkotásban. Finnország a világon elsőként vezette be szén-dioxid adót, majd minden fosszilis tüzelőanyagot nagy mértékű adókkal terhelte. Svédországban egy évszázada adóztatják a benzint, gázolajat és a fűtésre használt elektromosságot és évtizedek óta nagyon magas szén-dioxid adót alkalmaznak. Az intézkedéseik hatására az elmúlt harminc évben Svédország jelentősen csökkentette a szén-dioxid kibocsátását, miközben stabil GDP növekedést ért el. Az élen járó országokat követve Magyarországon is több jogi norma született a fenntarthatóság érdekében. Ezek közül kiemelném a 2023. évi CVIII. törvényt, amely a fenntartható finanszírozás és az egységes vállalati felelősségvállalás ösztönzését szolgáló környezettudatos, társadalmi és szociális szempontokat is figyelembe vevő, vállalati társadalmi felelősségvállalás szabályairól szól. Fontos lépés volt, hogy 2018-ban létrejött Körforgásos Gazdasági Platform, amelynek több mint 100 tagja van. Ezt követően lépett hatályba a 2021. évi II. törvény, a Hulladékgazdálkodási Kódex, amit a vonatkozó EU irányelvek alapján dolgoztak ki. Ebben a normában a magyarországi gyártók felelősséget vállaltak az általuk gyártott és elhasznált termékek hulladékáért.²⁵ Már a 2000. évi C., tehát a Számvitelről szóló törvény 95/C. szakasza előírta, hogy a közérdeklődésre számot tartó gazdálkodónak minősülő vállalkozásoknak „Nem pénzügyi kimutatást” szükséges készíteniük, amelyben többek között, környezetvédelmi, szociális és foglalkoztatási kérdésekre vonatkozó információkat kell bemutatniuk.

6. A vállalati puha környezetvédelmi szabályok megjelenése

A környezetvédelmi jogalkotás viszonylag új és sokat vitatott eszköze a soft law szabályozás, amelynek elemei közé sorolhatóak az ESG és CFR szabályok. Az ESG, az angol Environmental, Social és a Governance szavak rövidítése, és olyan keretrendszert jelöl, amelynek célja, hogy a pénz- és tőkepiaci szereplők a fenntarthatóság szempontjából objektíven ítélhessék meg a gazdálkodó szervezetek tevékenységét. Az ESG szabályozás tehát a fenntarthatóság és a felelős vállalati működést segítő és vizsgáló szabályrendszer, amelyben a társaságok bemutatják a nyilvánosságnak a tevékenységük gazdasági és környezeti hatásait. Az ESG-szemlélet három fő területe a környezeti hatások vizsgálata, a társadalmi kérdések kezelése és a vezetői döntéshozatal folyamatának nyilvános bemutatása. Az ESG-stratégiát követő pénzügyi szakemberek a fenntarthatósági szempontok alapján rangsorolják a cégeket és

²⁵Kákos Anna: Sosem lesz körforgásos a gazdaság, amíg a jogszabályok nem kényszerítik ki hvg.hu 2022. 06. 15. 4.

ez alapján hozzák meg befektetési döntéseiket. A magyar kormány a hazai ESG rendszer kialakítása érdekében fogadta el 2023. évi CVIII. törvényt a környezettudatos és társadalmi felelőséget vállaló gazdasági működésről, amely létrehozta a nemzeti ESG keretrendszert.

A környezetvédelmi elkötelezettség további „puha eszközöként” jelent meg a XX. század végén az ESG-vel szorosan összefüggő CSR, azaz társadalmi felelősségvállalás, üzleti életből származó fogalma, ami szerint a cégek a piaci működésük során figyelembe veszik a társadalom érdekeit és tekintettel vannak a munkavállalók, a természeti és szociális környezetük, valamint a beszállítók és más szereplők érdekeire.

Azonban érdemes megvizsgálni a soft law eszközök alkalmazásának hiányosságait is. Ezekre mutatott rá Anthony Kim, a Heritage Foundation vendégkutatója, aki szerint nincs az ESG szabályokban semmi újdonság, mert már az 1970-es években is tudományos vita folyt a vállalatok folyamatos gazdasági növekedéséről, és a társadalmi felelősségükről, és a vállalatokra erőltetett új követelmények nem javítják a versenyképességet, hanem teherként nehezednek a cégekre. Az Oeconomus kutató csoport azt állapította meg, hogy az ESG-szabályok megvalósítása gyakran technológiai, infrastrukturális és képzési beruházásokkal jár, és a megújuló energiaforrásokra való áttérés, az ellátási lánc fenntarthatóságának fokozása vagy a munkafeltételek javítása olykor nagyon költséges lehet. Az is negatív hatású, hogy néhány pénzügyi cég visszaél az ESG tanúsítvánnyal, mert a befektetők hinni akarnak abban, hogy önmagában a pénzügyi döntéseikkel is támogathatják a föld védelmét. Az EU-ban közel 32 ezer milliárd forintnak megfelelő összeget tettek az emberek olyan alapokba, amelyekre az unió fenntarthatósági szabályai vonatkoznak, ehhez képest ebből az összegből nagyjából 6500 milliárd forintot a legnagyobb szennyező cégekbe fektettek be az alapok. Végezetül meg kell említenem a környezetvédelem viszonylag új önkéntes pénzügyi eszközét a zöld kötvényt, amit már a nemzetközi előírásoknak megfelelően, kifejezetten az éghajlati és környezetvédelmi szempontból jelentős projektek finanszírozására lehet kibocsátani. Magyarországon az első vállalati zöld kötvényt 2020 nyarán, a Magyar Nemzeti Bank Növekedési Kötvényprogramja keretében bocsátották ki, mára ezeknek az aránya a portfólión belül elérte a 13 %-ot, ami nemzetközi szinten is jelentősnek számít.

7. A kötelező vagy kógens szabályok szerepe

A környezetvédelem gondolatának elterjedésének hatására a politikusok egyre nagyobb része ismerte fel, hogy a környezeti károk csökkentése érdekében olyan kógens jogi szabályozásra van szükség, amelyben egyes, a földrajzi vagy társadalmi környezetre kiemelkedően veszélyes

tevékenység kategorikus tiltása áll a központi helyen. Problémát jelent, hogy kevés olyan programot indítanak világ szerte, amelynek segítségével az átlagos vagyonú vagy szegény lakosok is tehetnek a környezetvédelemért. Mindenki tudja, hogy pazarlás tiszta ivóvízzel öblíteni a WC-t, de a szürke és az esővíz ilyen célú felhasználásának olyan költségei vannak, amit senki nem akar bevállalni és a kormányok sem támogatják ezt anyagilag. A néhány jó példa mellett, a fenntarthatóság elvének alkalmazása a közbeszerzéseknél, a kötelező hőszigetelés az új épületeknél, a kötelező csatornázás előírása, illetve a régi építésű családi házak szigetelési programja mellett, számos *rossz és kártékony intézkedést* és véletlenszerű vagy tudatos csalást is találhatunk. Az átgondolatlan és káros jogalkotásra magyarországi példaként említhető a plug in hibrid gépjárművekre vonatkozó 221/2024. (VII.31.) Korm. rendelet, amelyben megvonták az ilyen típusú autóktól az összes eddig biztosított parkolási-, és üzemeltetési-, és adó- kedvezményt, amelynek hatására a kedvező széndioxid kibocsátású autók eladása azonnal visszaesett. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy a magyar kormány évtizedeken át támogatta pénzzel és adókedvezményekkel az elektromos autó használatot és vásárlást, miközben a szakmai megítélése ennek a programnak ellentmondásos, hiszen az e-autók lokálisan hasznosak ugyan, de gyártásukkal és az akkumulátorukkal globálisan a nagy szennyezők közé tartoznak. Ezzel az intézkedéssel a magyar kormány nem maradt egyedül, mert Németországban 2023 decemberében függesztették fel az elektromos autók vásárlását támogató programot, míg korábban hét év alatt 10 milliárd euró értékben támogatták a hibrid és teljesen elektromos autók vásárlását, és adókedvezményeket is biztosítottak számukra. Az ilyen típusú járművek vásárlásának 90 %-ára igénybe vettek támogatást. Az intézkedés hatására 8-10 %-kal visszaesett a német új autók eladása éves szinten.²⁶Úgy tűnik, hogy Európában állami támogatás, tehát a közösség pénze nélkül az elektromos autók nem versenyképesek a piacon és ha nincs rájuk jelentős költségvetési támogatás, a kereslet irántuk visszaesik.²⁷Szebenyi Péter szerint bizonyos értelemben már azt is zöldre mosásnak tekinthetjük, amikor az elektromos autót, gondolkodás nélkül zöld címkével látjuk el, mert a gyártás folyamata igencsak környezetszennyező. A működésükhöz szükséges akkumulátor-alapanyagok bányászata, hatalmas ökológiai lábnyomot eredményez és arra sincs érdemi válasz, hogy mi lesz az előregedő akkumulátorok sorsa.

8. A greenwashing jelensége, mint a jogi szabályozás kudarca

²⁶ Piac és Profit 2024. október 5.

²⁷ Nem fogynak jól az elektromos autók, kétségbeesett üzenetet küldtek az európai autógyárak, Portfolió 2024. 09. 19.

A hiányos vagy diszfunkcionális jogi szabályozás következményeként jelentek meg azok az üzleti lépések vagy cselekvési formák, amelyek csak látszólag segítik a környezetvédelmet, és ezek eszköztára és megjelenési formája hihetetlenül sokszínű. Éppen ezért *greenwashing-nak*, tehát *zöldre festésnek* nevezzük azt a gyakorlatot, amelyben egy profitorientált vállalkozás a termékeire vagy a vállalati működés környezeti hatására vonatkozó kommunikációban vagy hirdetéseiben, olyan konkrétumokat vagy általánosságokat állít, sugall vagy hallgat el, amik alkalmasak lehetnek a vásárlói, befektetői vagy más érintett döntéseinek befolyásolására és a cég az általa megfogalmazott és ígért környezeti előnyöket, független, vizsgálattal igazolt és bárki számára nyilvánosan, közérthetően és egyszerűen hozzáférhető módon nem támasztja alá.²⁸ A zöldre mosás jelenségét az hívta életre, hogy a világ piacain a környezetbarát termékek iránti kereslet évtizedek óta folyamatosan emelkedik és a kereskedők 85 %-a a fenntartható termékek fogalmának növekedéséről számolt be, ezért egyre több cég kínál zöld, vagy annak nevezett terméket. A Nielsen közvélemény-kutató cég szerint a fenntarthatósággal szemben közepesen elkötelezett és alacsony jövedelmű magyar piacon is a vásárlók hatvanhat %-a többet fizetne a környezetbarát termékekért, mint a nem környezetbarátért, miközben az ilyen állítások jelentős része túlzás, ferdítés, vagy félígazság. Az elmúlt években az Európai Unióban és Magyarországon végzett kutatások szerint a környezetbarát tulajdonságokra utaló állítások közel felét találták félrevezetőnek, kimerítve a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat fogalmát. A háztartási tisztítószeres magyar piacon végzett vizsgálat megállapította, hogy az árucikkek 1,7 %-a, míg a hiteles ökocímke tanúsítvánnyal rendelkező szerek 3,2 %-a úgy állította magát környezetbarátnak, hogy azt nem igazolta. Sok a fenntarthatósággal visszaélő cégre jellemző, hogy az átlagos fogyasztó számára ismeretlen szakzsargon, tudományos szakkifejezéseket használnak a marketing kampányuk során, vagy nem létező álszakszavakkal dobálóznak. A fogyasztókat már az is megtévesztheti, hogy a termék csomagolására azt írják, hogy a kakaó bab fenntartható gazdaságból származik, mert zavart okozhat az átlagos vásárló fejében, hogy a globális piacon több mint 500, különböző minőségű és eredetű ökocímke található, miközben a vevőnek átlagosan 7 másodperc alatt kell döntenie arról, hogy melyik terméket tegye a kosarába. Ezért készül arra az Európai Bizottság, hogy irányelvben határozzon meg szigorúbb előírásokat, amelyben megtiltaná a nem bizonyítható, homályos és félrevezető környezetvédelmi állítások használatát. A hamis értelmezés kitűnő példáját adja a „vegán” fésű, ami valóban zero állati összetevőt tartalmazott, hiszen 100 százalékban műanyagból készült, de a vegánság a hajkefe esetén nem lehet lényeges tulajdonság. A környezeti előnynek lényegesnek

²⁸ Tudatos Vásárlók Egyesületének definíciója alapján

és meghatározónk kell lennie ezért a környezeti hatás szempontjából lényegtelen dolgot a gyártó vagy kereskedő ne kommunikáljon. Első ránézésre meg lehessen különböztetni egy márka hitelesen tanúsított és a nem minősített verzióját. Ne nézzen teljesen ugyanúgy ki, és ne használjon teljesen ugyanolyan szlogeneket, felhívásokat ugyanazon márkán belül a környezeti minősítéssel rendelkező és nem rendelkező termék. Ne emeljen ki olyan terméktulajdonságokat, amely az uniós piacon az érintett termékkategóriába tartozó valamennyi termékre vonatkozóan a törvény ír elő, mert emiatt az érintett termék nem rendelkezik többlet környezeti előnnyel a többi termékhez képest. Az EU ökocímke előnye abban áll, hogy az értékelési kritériumok a termékek teljes életciklusára vonatkoznak – tehát a gyártásra és a csomagolással keletkező hulladék kezelésére is, – és ezeket főbb termékkörönként jogszabályban rögzítik. A címke pályázó termékeket független intézetek értékelik. Ezeknek a termékeknek a használatra való alkalmasságát a gyártók független laborokban vagy egy előre meghatározott módszer szerint saját maguk tesztelik, és az erről szóló dokumentációt be kell nyújtani az öko címke minősítési eljáráshoz.

8.1. A greenwashing hatásairól általános megközelítésben:

Közgazdasági szempontból a zöldre mosást olyan hamis marketing vagy PR-stratégiának nevezhetjük, amelyben a vállalkozást a környezetvédelemért felelősséget vállalónak tüntetik fel, miközben a vállalkozás tényleges működésében nem mutathatók ki érdemi lépések e célok elérése érdekében. Magatartásuk következtében a tisztességtelen cégek a piacon olyan jogosulatlan előnyre tesznek szert, amellyel üzleti veszteséget okoznak azoknak a vállalkozásoknak, amelyek investáltak a valóban zöld működésre, vagy környezetbarát termékek fejlesztésébe, mert a zöld termékek árában megjelenő hasznot a hamis állításokat tevő vállalkozások is lefölözik, és így jogosulatlan versenyelőnyhöz jutnak. *Jogi értelemben* a greenwashing olyan a fogyasztókat megtévesztő üzenet, ami alkalmas a fenntarthatósági normák kijátszására és így megvalósíthatja a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot. Ennek a cselekedetnek a lényegét a magyar 2008. évi XLVII. törvény így fogalmazta meg: a zöldre mosás *erkölcsi szempontból* is elítélendő, mert a vállalati stratégia a jóhiszemű fogyasztó megtévesztésére épül, mert a jószándékú vásárlót rossz döntésekre bírják rá, miközben azok úgy hiszik jó döntést hoznak és támogatják a fenntartható és fair kereskedelmet és a bolygó élővilágát, de valójában áldozatává válnak a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatnak. A piaci tisztulás első lépése az lenne, ha a cégek nem minősíthetnék önmagukat és a terméküket, mert egy árucikk környezetbarát vagy fenntartható jellege összetett dolog, amibe számos részjellemző tartozik az összetételtől kezdve a csomagoláson át a

funkcionális alkalmasságig. Ilyen jelzőket csak azok a termékek használhatnák és csak azokat nevezhetnék környezetbarátnak vagy fenntarthatónak, amelyek lényeges tulajdonságait független, a termék több lényeges tulajdonságát vizsgáló minősítő szervezetek ezt igazolnák, például olyan uniós öko címkével, mint az EU ecolabel vagy a német a Bio-Siegel, ahol vannak kötelező érvényű szabványok, amelyeket rendszeresen ellenőriznek és szankciókat is alkalmaznak azok megsértése esetén. Az öko címke elnyerésének kritériumait az EU és a tagállamok az iparágakkal és a környezetvédelemmel foglalkozó civil szervezetekkel, illetve a fogyasztói szervezetekkel együttműködve határozzák meg, és négyévente felülvizsgálják, hogy az adott termék megfelel-e az elvárásoknak.

8.2. A greenwashing leggyakoribb megjelenési formái:

Az elmúlt évtizedekben a cégek rosszhiszemű magatartásának számos formája alakult ki, az ártalmatlannak tűnő kisebb hazugságoktól kezdve a nagyobb pontatlanságokon át a vásárlók tudatos és rossz szándékú megtévesztéséig.

A *közönséges greenwashing* gyakori formája, hogy a cégek a normális üzleti gyakorlatuk elemeit állítják be fenntarthatósági lépésnek. Így járt el az a Fiji szigeteki szálloda is, amelyben a greenwashing fogalmát egy amerikai környezetvédő először megfogalmazta 1986-ban. Az aktivistának feltűnt a szállodai fürdőszobájában elhelyezett felirat, hogy a korallzátonyok védelme érdekében több napon át használja ugyanazt a törölközőt. Rövid vizsgálódás után azt állapította meg, hogy a környezetvédelem csak álca volt, mert a hotel tényleges célja a kevesebb mosással a költségmegtakarítás volt. A vezetőség számára csak akkor volt fontos a fenntarthatóság, ha az számukra anyagi előnnyel szolgált.²⁹ Nyugodtan ebbe a kategóriába sorolhatjuk azokat a drága és zöldnek alig nevezhető lépéseket, amikor környezetvédelmi lépésnek hirdeti egy magyar légitársaság a gépparkjának lecserését. A zöldre festés nem kevésbé megtévesztő formájáról számolt be a magyar Circular Point vezetője, aki elmondta, hogy a nagyobb vállalatoknál a körforgásos termékeket úgy alkalmazzák, hogy ne kannibalizálják, tehát ne szorítsák ki a hagyományos termékeket, „inkább marketing funkciójuk van, miközben a legtöbb termék egy lineáris gazdasági modell szerint működik.”³⁰ A profit orientált működés lényegét képezi jelenleg, hogy egy mosógépgyártó cég nem érdekelt a hosszú élettartalmú gépek gyártásában, hiszen arra törekszik, hogy sok újat adjon el. Erre mutatott rá a covid helyzet amikor a nyersanyaghiány és a szállítási láncok leállása miatt a fenntartható

²⁹Császár Barna: Greenwashing-a szállodai törölközőtől a zöld finanszírozásig, DLA Piper Hungary 2021.10.18

³⁰Kákos Anna: Sosem lesz körforgásos a gazdaság, amíg a jogszabályok nem kényszerítik ki hvg.hu 2022. 06. 15. 3.

modell felértékelődött.³¹ Az is gyakori, hogy a nagy vállalatok felvásárolnak kisebb, körforgásos modell szerint működő cégeket, hogy eleget tegyenek ennek a szemléletnek. A GVH vizsgálta a Coca-Cola HBC Magyarország Kft. tevékenységét és a magyarországi vállalkozásait, mert a gyanúja szerint 2020. december 10-től a Naturaqua márkanév alatt forgalmazott ásványvizek és üdítőitalok címkéin és kereskedelmi kommunikációjuk során a „Hasznosíts újra, 100%-ban újrahasznosítható PET palack vagyok”, a „100%-ban újrahasznosítható”, valamint az ehhez hasonló jelentéstartalmú állításokkal és a kereskedelmi kommunikáció képi megjelenítésével megtévesztették a fogyasztókat.³²

A greenwashing sajátos fajtája a *Zöldtömörülés (greencrowding)*, avagy bújj el a tömegben effektus kihasználása, amikor egy cég vagy nemzeti kormány csatlakozik egy hangzatos nevű csoporthoz és elbújva a tömegben a zöldpolitikákat a leglassabban alkalmazó tag sebességével mozog, ezzel magát a csoportot is lassítva. A Planet Tracker civil szervezet példaként a műanyag hulladék felszámolásáért küzdő Alliance to End Plastic Waste (AEPW) nevű szövetséget említette, amelyben hatvanöt vállalat tevékenységét fogták össze és a tagok közé felvették a legnagyobb, biztosan a környezetvédelmet támogató olajóriásokat az ExxonMobilt és a Shellt, valamint a piacvezető műanyag csomagolást gyártó cégeket, és az olyan élelmiszeripari multikat, mint a Pepsi Cola. Megdöbbentő módon a húsz legnagyobb egyszer használatos műanyag-gyártó közül nyolc volt az AEPW tagja.³³ Ez megmagyarázza a műanyag termékek felhasználása elleni küzdelem alacsony hatékonyságát és gyenge szankcióit.

A *zöld reflektorfény (greenlighting)*, egy olyan módszer, amelyben a résztvevők hangsúlyozzák a zöldtörekvéseiket egy átfogó kommunikációs stratégiában és a vállalat működésének vagy termékeinek egy különösen zöld jellemzőjére irányítják a fókuszot és ezzel igyekeznek elterelni a figyelmet a vállalat máshol kifejtett környezetkárosító tevékenységéről. Például a Toyota esetében a zéró kibocsátású járművek előállítására az összes eladás mindössze 0,2 százalékát tette ki 2021-ben. Ez a világ 10 legnagyobb autógyártója közül a legalacsonyabb arány, ennek ellenére a kommunikációs kampányuk „a nettó nullán túl”, „a jövő elektromos” és ehhez hasonló szlogenektől hangos. Hasonló stratégiát követtek az újrahasznosított papírból készült szívószálra átváltó gyorsétteremláncok, akik továbbra is olyan húsbeszállítókkal dolgoztak, amelyek erdők megsemmisítéséért felelősek.

³¹Kákos Anna: Sosem lesz körforgásos a gazdaság, amíg a jogszabályok nem kényszerítik ki hvg.hu 2022. 06. 15. 3-4.

³²Nagy Nikoletta: Greenwashing miatt a Szentkirályival és a Coca-Colával szemben is indított eljárást a GVH, Telex.hu, Gazdaság 2024. 08. 12. 61-es

³³Nagy Nikoletta: A greenwashing olyan, mint a hidra, Telex, Tectud 2023. 03. 21. 1-3.

Sok társaság alkalmazza a *Zöldre öblítést (greenrinsing)*, tehát azt, hogy a zöld ESG-ben a vállalat céljait rendszeresen megváltoztatja, mielőtt azokat elérné. A világ legnagyobb műanyag szennyezőinél, a Coca-Cola és a PepsiCo működése során jól megfigyelhető ez a taktika: az elmúlt 5 évben előbbi kétszer, utóbbi háromszor változtatta meg az újra hasznosításra vonatkozó célkitűzéseit, mert időközben a kockázatok hosszú sorát azonosították be, amelyek meggátolhatják őket azok elérésében.

Gyakori stratégia a *Zöldelhallgatás (greenhushing)*, amikor nem verik nagy dobra vagy szándékosan eltitkolják, illetve minimális információt adnak a fenntarthatósági tevékenységükről, hogy elkerüljék a tüzetesebb ellenőrzést. Ezek a cégek igyekeznek elbújni a „csendes lelkiismeretesség” leple alatt, mondván a jó harcot vívják anélkül, hogy ezt nagy dobra vernék. Az elmúlt hónapokban ennek alkalmazásával vádolták meg az óriás vagyongazdálkodó cégeket, mint a BlackRock, a HSBC és az Amundi. Ezek a cégek ugyanis számos, kizárólag fenntartható eszközökbe fektetett alapot minősítettek át alacsonyabb kategóriába, amelyben ugyan figyelembe kellett venni a környezeti, illetve társadalmi tényezőket a befektetésnél, de nem volt szükséges a fenntarthatósági faktort beépíteniük és arról jelenteniük. A közelmúltban az amerikai kereskedelmi lánc a Walmart kapott lényegesen kisebb, ám még így is jelentős, egymillió dolláros bírságot, mert a vásárlókat megtévesztő módon titulálta lebomlónak, komposztálhatónak bizonyos termékeit, valóságban kizárólag ipari körülmények között, megfelelő hőfokon képesek lebomlani.

9. Az adózás, mint a klímavédelem eszköze:

Néhány évtizede váltak a klímaváltozás és a fenntartható fejlődés előmozdításának hatékonynak tűnő eszközeivé az öko- vagy zöldadók, amelyek néhány korai típusa már évszázadokkal korábban bevezetésre került. Ilyennek tekinthető például a XVII. századi Angliában kivetett szénadó. A korai példák ellenére a zöld adókat a XX. század második felében kezdték el nagyobb számban alkalmazni, amikor felismerték, hogy az adók nem csak arra alkalmasak, hogy bevételt biztosítsanak a modern államok költségvetése számára, de képesek a gazdasági szereplők és a természetes személyek magatartását befolyásolni. A felismerést követően a környezetvédelmet támogató államok adórendszereiben a hagyományos gazdaságpolitikai célok mellett a fenntarthatósági aspektusok is megjelentek.³⁴ A környezetvédelmi szemlélet alapján *zöld* vagy *környezetvédelmi adóknak* nevezzük azokat az államháztartási, elsősorban központi költségvetési bevételeket, ide értve a járulékokat, díjakat,

³⁴ Bögöthy Zoltán-Hausmann Róbert: Új, zöld és fenntartható adórendszer 17. fejezet 526-527.

vámokat és minden más közteher fajtát is, amelyek közvetlenül hatnak a környezet védelmére vagy közvetetten befolyásolják annak állapotát, illetve hatással vannak arra, ahogyan a gazdasági szereplők a környezeti erőforrásokat felhasználják és a természeti környezetüket átalakítják. Ezzel a definícióval szemben, sokkal praktikusabb, a szabályozási célt mennyiségi szempontból megragadó szemléletet tükröz és alkalmaz az 691/2011/EU rendelet. A szinte minden értékítéletet nélkülöző Európai Unió norma szerint a környezetvédelmi adó olyan közteher fajta, amelynek alapja a környezetre bizonyítottan negatív hatást gyakorló dolog fizikai egysége, a tagállami elnevezéstől függetlenül. Ennek a jogalkotói megközelítésnek az lehet az oka, hogy a környezetvédelmi adók tagállamonként jelentős mértékben eltérnek a nevük, céljuk, mértékük és kivetésük módja szerint, ezért kevés olyan közös jogalkotási elem vagy részletesen védendő rész cél azonosítható, ami minden ország számára elfogadható lenne.³⁵ A föld védelmét támogató adótípusnak egyetlen közös jellemzője azonosítható, hogy változást akarnak elérni az emberi társadalmak fogyasztásában és a termelésében úgy, hogy jogi eszközeikkel kívánják javítani a környezetük állapotát.³⁶ A környezetvédelmi adókkal, bármilyen formában is jelennek meg, Oates szerint az országok dupla nyereséget érnek el, mert egyszerre képesek a vállalati termelés szennyezési szintjét csökkenteni és az adórendszer bevételeit növelni.³⁷ Az OECD és az Európai Környezetvédelmi Ügynökség közös adatbázisa szerint 2003-ban, az országok átlagosan a GDP-jük 2-2,5 %-át vonták el ebben a formában, ami az adóbevételek 6-7 %-át jelentette.³⁸ Ez az arány azonban az elmúlt években sajnos lecsökkent és az OECD országokban 2021-ben már csak a GDP 1,5 %-ának és az adóbevételek 5,1 %-a származott ebből a forrásból. A zöld adók bevételei az USA költségvetésében GDP arányosan 0,7 %-os arányt képviselnek, míg Kínában a GDP 0,6 %-át érték el.³⁹ Ezek az adatok valószínűleg jól tükrözik az adott állam környezeti felelősség iránti elkötelezettségének mértékét, amit „a költségvetési bevételi és kiadások körében a környezetvédelmi célú források, illetve felhasználásuk fejez ki.”⁴⁰ Néhány évtizede terjedt el az a közgazdasági szemléletű gondolat, hogy a föld védelme érdekében felhasznált pénzügyi eszközökkel a jogalkotók helyre állíthatják a környezetszennyezés következtében megromlott össztársadalmi keresleti és kínálati egyensúlyt. Ezt a megoldást követi a szennyező fizet elve is, amit a negatív hatások

³⁵ Bartha Ildikó-Bordás Péter-Horváth M.Tamás: Hős és antihős: környezeti politika és pénzügyi szabályozás Pro futuro 2020/ 2. 130. 132.

³⁶ Tanyi Anita: A környezetvédelmi adók gazdaságtan, Levegő Munkacsoport 2007. március, 1-2.

³⁷ Oates: Green Taxes , Southern Economic Journal, 1995. Vol 61. No. 6. 507. /Alex 76.

³⁸ Tanyi Anita: i.m. 1.

³⁹ OECD jelentés 2021. idézi Böggöthy Zoltán-Hausmann Róbert: i.m. 554.

⁴⁰ Bartha Ildikó-Bordás Péter-Horváth M.Tamás: Hős és antihős: környezeti politika és pénzügyi szabályozás, Pro futuro 2020/ 2. 130.

miatti kompenzáció gondolatából kiindulva, egy Pigou nevű angol közgazdász fogalmazott meg 1920-ban, de ezt az elvet az Európai Unió működéséről szóló szerződés 191. cikkének 2. bekezdése is tartalmazza.⁴¹ Hasonló gondolatot fogalmazott meg az ENSZ főtitkára António Guterres is, aki szerint: „a környezetet szennyezőket és magát a szennyezést és nem az embereket kell adóztatni.” Ennek a gondolatnak a hatékony gyakorlati alkalmazásához tudnunk kell, hogy ki a felelős közvetlenül a szennyezésért. A gyakorlatban azt látjuk, hogy a kormányok a költségvetés érdekében gyakran elnézőek a szennyezőkkel szemben, ezt a jelenséget figyelhetjük meg Magyarországon, ahol az akkumulátor és mobil telefon gyártó üzemek környezeti szennyezéseit meglehetősen lazán kezeli a kormányzat, részben azért mert a KSH adatai szerint 2006-ban környezetszennyező termékek, akkumulátorok, csomagoló anyagok többlet terheiből a költségvetésnek jelentős 4,9 milliárd bevétele származott.⁴² Gazdasági hatás mechanizmusát tekintve ez a megoldás azt jelenti, hogy a közösség érdekeit képviselő kormányok a környezetet szennyezőkkel fizettetik meg a tevékenységük káros következményeinek, a negatív társadalmi hatásoknak az árát, miközben a károk valós árával nincsenek tisztában és annak mértékét a büntetések nem mindig tükrözik. Az viszont biztos, hogy a zöld adók miatt megemelt áron a természetet károsító termelés egy idő után már nem lesz fenntartható, ezért a magas ár csökkenti az ilyen termékek fogyasztását és az előállítását, ezáltal mérsékelheti a káros tevékenységek közösséget érintő hátrányait. Erre a gondolatmenetre alapozva a zöld adók nagy részét, napjainkban, a károsanyag kibocsátásáért felelős gazdasági szereplőkre vetik ki.⁴³ Azonban a termelés korlátozása csak finoman hangolva és rugalmasan történhet, mert a zöld adók nem várt hatásaként, csökkentik a termelést és a foglalkoztatást és ezáltal a költségvetési bevételeket is. A magyar környezetvédelem és adórendszer egyik gyenge pontját azonosíthatjuk a házi napelemes rendszerek szabályozásában is. A magyar költségvetési források szűkössége, a közpénzek nem európai standardoknak megfelelő felhasználása, az európai források körüli viták miatt, illetve a hazai energia hálózat gyengesége miatt kettős helyzet alakult ki. Egyfelől a magyar fogyasztók önerőből telepítettek olyan jelentős kapacitású házi naperőmű rendszereket, hogy kiegészülve az időnként megjelenő állami és uniós támogatásokkal Európa egyik legnagyobb zöld energiát előállító kapacitását hozták létre, nagyrészt állami segítség nélkül. Másfelől ezt a tevékenységüket a magyar kormány sok esetben kifejezetten hátráltatta és külön napelem adót vezetett be, hogy gátolja a házi erőművek terjedését. Sok fogyasztó kifejezetten azért nem hajtott végre ilyen fejlesztést,

⁴¹ Bögöthy Zoltán-Hausmann Róbert: i.m. 543.

⁴² Népszava.hu 2019. 09.05.

⁴³ Bögöthy Zoltán-Hausmann Róbert: i.m. 545.

mert tartott a meghosszabbított megtérülési időtől és a szabályozási bizonytalanságoktól. A magyar kormány váratlanul, 2015-től a napelemek megvásárlását 114 forint/kilogramm extra termék díjat, tehát adót vezetett be, minden új telepítésű rendszerre, egyfajta környezetvédelmi termékdíjat, amit olyan elektromos termékekre vetettek ki, amelyek nagy mértékben szennyeznek a környezetüket, miközben az elhasznált elem egységek újra felhasználása is nehézkes. Ez a díj Európa néhány más országában is megtalálható, de annak mértéke 15-35 forint között volt a múlt évtizedben. A szakmai szervezetek tiltakozásának hatására a díjat 57 forintra csökkentették, ami még mindig majdnem a kétszerese az átlagos európai tehernek és napelem panelenként 2000-2500 forintos többlet terhet jelent. Azt is tegyük hozzá, hogy a napelem modulokra is vonatkozik az általános forgalmi adó 27 %-kal.

9.1. A környezetvédelmi adók fajtái.

Az OECD és az Európai Környezetvédelmi Ügynökség közös adatbázisa szerint a 2007-ben 375 környezetvédelmi adót és 250 környezetvédelmi díjat tartottak számon a világ országaiban, amelyek azóta is folyamatosan növekvő csoportját képezték az adóknak. A környezetvédelmi adókat az Európai Unió szempontrendszere alapján négy fő típusba sorolhatjuk: energiaadók, szennyezési adók, erőforrásadók, és közlekedési adók. Ezeknek az anyagi terhei azonban meglehetősen aránytalanul oszlanak meg az adók típusai között, mert egy 2018-ban készült kimutatás szerint uniós átlagban az adó és járulék bevételek 77,7 %-a folyt be az energia adókból, 19,05 %-a a közlekedési adókból, és csak 3,25 %-a a szennyezési és az erőforrás adókból.⁴⁴

Az *energiaadók* közé tartoznak az energia kitermelésére, valamint a piacon megjelenő fogyasztásra kész energiatermékekre kivetett közterhek. Ide tartoznak a jövedéki adók, tehát a gáz és benzin, valamint az egyéb kőolaj származékok adói, de az energiatermelés során felhasznált szén, földgáz és villamos energia terhei is, amelyek valójában egyfázisú fogyasztási adók, valamint a szén-dioxid kibocsátásra és kereskedelemre vonatkozó fizetési kötelezettségek. Az Európai Unió 2003 októberében elfogadta a 2003/96 EK Tanácsi Irányelvét a kötelező és egységes energiaadóról, és minden energiaterméket az energia adó hatálya alá vont. Néhány év múlva, 2011-ben átfogó felülvizsgálatot tartottak a versenytorzító tagállami gyakorlatok kiszűrésére és bevezették a felhasznált energia mennyiségén alapuló minimum

⁴⁴ Bartha Ildikó-Bordás Péter-Horváth M.Tamás: Hős és antihős, Pro Futuro 2020/2. i.m.133.

adómértéket, ami 20 euró/tonna. Ez érintette, illetve érinteni fogja az európai háztartásokat, mert a CO₂ kibocsátás tíz százalékaért a háztartások felelősek. Ennek az uniós normának a hatására fogadták el hazánkban a 2015. évi LVII. törvényt az energiahatékonyságról, amelynek részét képezte a Nemzeti energiahatékonysági Cselekvési Terv és Nemzeti Épületenergetikai Stratégia, hogy az ország és a háztartások energiafelhasználását csökkentsük. Majd 2023-ban megjelent a 320/2023. (VII.17.) kormányrendelet és bevezette hazánkban a szén-dioxid kvóta adót. Másként kezelte a környezetvédelem kérdését Dánia, ahol 2003-tól az EU-ban elsőként a termőföld védelmére, a mezőgazdaságban is bevezették a tonnánkénti 16 eurós széndioxid-adót, továbbá 250.000 hektárt erdősítettek és 140.000 hektár szántót pihentettek és számos agrár üzemet megszüntettek. Az adót azonban, kizárólag a szántóföldi termelőkre vetik ki, a műtrágya gyártókra és az állattenyésztőkre nem.⁴⁵

Az energia adók nagy része a belső égésű motorok üzemanyagára kivetett jövedéki adó, ezért sokan ezeket tartják a leghatékonyabb klímavédelmi eszköznek. Ezeknek az adóknak a mértéke 2023-ben Indiában elérte benzin 26 %-át, a gázolaj árának 21 %-át, míg az Egyesült Államokban a benzinnél 12 %, a gázolajnál 15 %-os adót alkalmaznak. Törökországban ennek a mértéke 20 %, továbbá Magyarországon meghaladja a hajtóanyagok árának 30 %-át. Ebbe a kategóriába sorolják az üvegházhatású gázokra kivetett adókat, nem pedig a szennyezési adók közé, továbbá ide tartoznak a széndioxid kibocsátási engedélyekből származó bevételek is. Néhány skandináv országban már a 1991-óta részét képezik az adórendszernek és jelentős eredményeket ért el a használatuk. Svédországban 1991-óta vetnek ki szén adót. A zöld vagy energia adók hatására Finnország és Svédország a 2005-ös kibocsátási szintjéhez képest 2020-ra 17 %-kal csökkentette a széndioxid terhelését. Ezzel szemben Kína, amely a világ legnagyobb üvegházhatású gáz kibocsátója, csupán 2016-ban fogadta el az első környezetvédelmi adó törvényét. Ezt is erős külső nyomásra vezették be, miközben az OECD 2015-ös jelentése szerint a tagjai között Kínában az 5. legalacsonyabb az energia adók együttes terhelése.⁴⁶ Az energia adókra az elektromos gépjárművek számának növekedése is hatással van, hiszen világszinten csökkenés várható a benzin és gázolaj közlekedési célú felhasználásában és emiatt a kormányoknak a villamos áram jövedéki adóját kell majd bevezetniük.

A zöld adók második elemét alkotják a *szennyezési adók*, amiket a levegő és víz szennyezésére, felhasználására, továbbá a zajterhelést növelő cégekre és a hulladék kezelő vállalatokra vetnek

⁴⁵ Szirmai S.Péter: Megszületett az EU első agrárszektors széndioxid-adója, Privátbank.hu, 2024.06.27.

⁴⁶ Szívós Alexander: i.m. 78.

ki. Ezek a környezetvédelmi adók úgy működnek, hogy a szemét lerakóhelyeket terhelő többlet költségek megdrágítják a lerakást, ezáltal arra készítetik az üzemeltetőket, hogy csökkentsék a bevitelt és növeljék az újra hasznosítás arányát. A kutatások azt igazolják, hogy rossz technológiával még a lerakásnál is veszélyesebb a hulladék égetése, ezért az adókkal itt is az újra hasznosítást kívánják ösztönözni. Az OECD szerint napjainkban Svájc 47 %-át, Japán 75 %-át, Egyesült Királyság 42 %-át, Skandináv országok 80 %-át égetik el a keletkezett hulladékuknak. Norvégiában a lakossági szilárd hulladék 50 %-át égetik el napjainkban. Az erre a tevékenységre rakódó adók is ezt az arányt kívánják csökkenteni az újra felhasználás növelésével. Ennek a tehernek a fő viselői a hulladék lerakó és égető cégek, amelyek a különböző közösségek évente keletkező 2 milliárd tonna hulladékát kezelik. Riasztó lehet és szükségessé teszi a zöld adók átalakítását, hogy az előrejelzések szerint világ hulladék termelése 2050-re a jelenlegi szint 70 %-ával nőni fog, ha nem cselekszünk megfelelően és nem tudjuk az adórendszert hatékonyabbá tenni. Ennek a folyamatnak a kezelésére alkalmasak lehetnek a megemelt mértékű szennyezési adók, amelyeknek egyértelmű célja a környezetbarát szemét kezelés megvalósítása, és a hulladék égetés visszaszorítása. Ez a szemlélet azon alapul, hogy a lerakóhelyek a klímaváltozás egyre nagyobb felelősei, mert a metán kibocsátásukkal az üvegházhatású gázok több mint 10 %-át adják, és a WHO szerint a szennyezett levegő vált a korai halálozási okok közül a vezető okká. A hulladékok elégetése során az egészséget súlyosan veszélyeztető káros anyagok kerülnek a levegőbe, mint a kén-dioxid, metán, szén-monoxid, ammónia, amelyek önmagukban is veszélyesek, de összekapcsolódva halálos méregként jelennek meg az emberek szervezetében. A légszennyezés elleni adók gyakran közvetettek, mint a kénkibocsátás esetében, ahol a szén bányászó és felhasználó cégeket terhelik, akik a fosszilis anyagok elégetésével rongálják a környezetet. Hasonlóan veszélyes anyag a metán gáz, amivel kapcsolatban az amerikai Környezetvédelmi Ügynökség megállapította, hogy az amerikai ipar annyi metánt bocsátott ki eddig, mint amennyi káros anyagot 23 millió benzinüzemű autó egy év alatt termel. Az adózás eszközeit használta a légszennyezés ellen Dánia, amikor 1996-ban bevezette a kénadót a lakossági és vállalati kazánokra, hogy ösztönözze az alacsony kén tartalmú tüzelőanyagok használatát. Hasonló kénadót vezetett be Kína és Chile is. Szintén nagy problémát jelent a világban előállított hulladékok mennyisége.

Az erőforrás adók a kimeríthető természeti erőforrások, mint a víz, erdők a növény és állatvilág értékeinek felhasználását terheli, de ide sorolható a talajterhelési díj, amit a csatornarendszerhez nem csatlakozó ingatlanok tulajdonosai fizetnek, illetve a termőföld agrár termelésből kivonása után fizetnek (földvédelmi járulék), továbbá a mezőgazdasági termelésben felhasznált

növényvédőszer (pesticidek) adója. Elterjedt formája a háztartásokat és a vállalkozásokat egyaránt terhelő vízhasználati adó vagy csapadékhasználati díj. Ezeknek a kivetése a fejlődő országokban hatalmas társadalmi konfliktusokat okozott, mint Bolíviában az esővíz begyűjtésére kivetett adó, de ide tartozik néhány, a földtulajdonhoz kapcsolódó adófajta, díj, illeték is, amelyeket a táj és a környezet átalakítása után vetnek ki, a termőföld agrár termelésből kivonása vagy az erdőirtás után. Új elem lehet a Finnországban bevezetett a növényvédőszerre 2007-ig, illetve 1994-ig kirótt műtrágya adó vagy terhelési díj, amelyek célja a talajvédelem és a környezeti terhelés csökkentése volt. Ilyen adókat Svédország is alkalmaz, amit nem az agrár termelők, hanem a gyártókra és az importőrökre szabnak ki a műtrágya hatóanyag tartalma alapján. Az adó 1984-es bevezetése óta a mezőgazdasági mesterséges hatóanyagok értékesítése 50 %-kal csökkent.⁴⁷ Norvégia már 1988-ban bevezette a növényvédőszer adót, ami harminc év alatt körülbelül 35 %-kal csökkentette a felhasználásukat.

A zöld adók nagy csoportját alkotják a *közlekedési adók*, amelyek bármely közlekedésre vagy szállításra alkalmas eszköz tulajdonjogához és használatához kapcsolódnak, és sok esetben még a környezetbarát elektromos autókra is kiterjednek. Ebbe a csoportba sorolhatjuk, a Franciaországban kitalált és elsőként bevezetett a gépjárműveket terhelő regisztrációs adót, amit Magyarországon is bevezettek a megjelenését követő két éven belül. Ebben az adócsoportba tartoznak azok a gépjármű adók, amiket a motor teljesítménye alapján határoznak meg. A svéd kormány 2018-ban vezetett be egy bonus-malus rendszert, amelyben skálán rangsorolják a járműveket az átlagos széndioxid kibocsátásuk alapján, ahol minél alacsonyabb a jármű kibocsátási értéke, annál kisebb gépjárműadót kell fizetni utána. A korábban súlyadónak nevezett közteher a légi és vízi járművekre, motorokra és a pótkocsikra is kiterjedhet. Sajátos megjelenési formája volt a Magyarországon 2009-ben bevezetni kívánt luxusadó, amit a nagy értékű közúti, vízi és légi járművekre vetettek ki, egyfajta vagyonadóként. Ezek közé az adók közé sorolhatjuk a járművek behajtásának olyan korlátozásait, amit Londonban és Stockholmban alkalmaznak a belváros levegő tisztaságának védelme érdekében, amikor díjkötelessé tették a belvárosi autó közlekedést. Azonban az üzemanyagokat terhelő adókat, nem sorolják ebbe a kategóriába, mert azok az elfogadott besorolás szerint nem közlekedési, hanem az energia adók közé tartoznak. Ebben a csoportba sorolhatók a rengeteg vitát kiváltó légi

⁴⁷ Szívós Alexander: i.m. 115.

közlekedésre rakódó adóterhek, a légiutas adótól kezdve a Norvégiában a 1970-es években bevezetett repülő ülésadón át, repülőjegyek különadójának növeléséig.

10. A zöld adók gyakorlati alkalmazásának problémái

10.1. A zöld adórendszer hatékonyságának kérdése

A zöld adókkal kapcsolatos első és legfontosabb kérdés a *hatékonyságuk*, tehát az a képességük, ami alkalmassá teszi a pénzügyi normákat a kitűzött környezetvédelmi célok elérésére. Azt azonban fel kell ismernie a jogalkotóknak, hogy a zöld adók különböző típusaihoz eltérő mértékben tud alkalmazkodni a piac. A környezetvédelmi adók eredményességét és hatékonyságát elsősorban a fogyasztói kereslet rugalmassága határozza meg, tehát az, milyen formában és mértékben képesek reagálni a termelők és a fogyasztók az adó kivetésére.⁴⁸ Alapelveként megfogalmazható, hogy az emberi közösségeknek az életformájuk fenntartásához szükséges alapvető termékeknél az üzemanyagok, ivóvíz, levegő, fűtőanyagok, élelmiszerek esetében a fogyasztói kereslet meglehetősen rugalmatlanul alakul. Wang és társai úgy találták, hogy benzin és gázolaj esetében a vevők alig fogják vissza a fogyasztást, ha azok megdrágulnak, de hosszabb távon, elméletileg, csökkenhet a fogyasztás.⁴⁹ A rugalmas keresletre mutatott kitűnő magyar példát Kerekes, amikor megállapította, hogy a hajtógázszórópalackok kereslete azonnal csökkent a rájuk kivetett adó miatt.⁵⁰ A magyar piac nagyon egyedi adatai azonban eltérő képet mutatnak a motorok hajtóanyagánál, mert az árérzékeny és alacsony jövedelmű magyar vevők a fogyasztás azonnali visszaeséssel reagálnak ugyan az üzemanyagok, a dohánytermékek, szeszesitalok, cukrozott üdítők áremelésre, de rövid idő elteltével visszamennek a kutakhoz és a boltok polcaihoz, mert az életformájukon és a fogyasztási szokásaikon nem akarnak vagy nem tudnak változtatni. Általánosságban megállapíthatjuk, hogy a legtöbb nemzetállami piacon a rugalmas kereslet csak az olyan, nem létfontosságú termékeknél jelenik meg, mint a chipsek, szeszes italok, cigaretta, luxus termékek, festékek, ruházat. Ezt a feltételezést igazolták Cambridge-i kutatók, akik bebizonyították, hogy a cukros üdítők adójának angliai bevezetését követően, jelentősen visszaesett az ilyen termékek fogyasztása az általános iskolások körében.⁵¹ Ezzel teljesen ellentétes tapasztalatokról számolt be egy magyar kutatás a chips adó magyarországi kudarcát elemezve. A magyar kormány 2011-ben az egészséges életmód támogatása érdekében, de

⁴⁸ Böggöthy Zoltán-Hausmann Róbert: i.m 549.

⁴⁹ Wang és társai 2016.

⁵⁰ Kerekes Sándor: Környezetgazdaságtan, A környezetszennyezés gazdaságtana 9.5 1998.

⁵¹ Landy-Gyebnár Mónika: A cukros üdítők adója a lányokra hatott kedvezőbben, National Geographic idézi az ng.24.hu 2023. 01. 31.

valójában kizárólag költségvetési érdekből, bevezette az egészségtelen élelmiszerekre a népegészségügyi termékadót, hogy csökkentse az egészségre káros termékek, csokoládék, kekszek, cukrozott üdítők és a sós ropogtatni valók fogyasztását. A kormány azt a nehezen ellenőrizhető célt vállalta, hogy az ebből a forrásból származó többletbevételt az egészségügyre fordítja. A bevezetést követő nyolcadik évben a Corvinus egyetem kutatói 2000 háztartásban vizsgálták az új közteher fogyasztásra gyakorolt hatásait. Arra jutottak, hogy az adó bevezetését követő években a magyarok a káros termékekből még többet fogyasztottak, mint korábban, és ezen a területen arányaiban, még az uniós átlag fogasztást is meghaladták. Az adóköteles termékek aránya a napi fogyasztási cikkeiken belül a 2010-es 5,9 %-ról 2018-ra 7,4 %-ra nőtt.⁵²Ebben az esetben a káros termékek iránti kereslet a dohánytermékekhez és a szeszes italokhoz hasonlóan, csak rövid ideig volt rugalmas, de valójában függőségként működve, a rugalmatlanságra említhető példaként. Hasonló tapasztalatokról számolt be Yannick Oswald kutató és csapata, akik 88 országban vizsgálták a luxustermékekre kivetett karbonadó hatásait. Megállapították, hogy a kutatócsoport által javasolt magas luxus adók a nagy teljesítményű autókra, repülőkre, repülő utakra hatásos lenne, míg az alapvető emberi szükségletekre, lakhatásra, főzésre, egészségügyre kivetett karbon adókat csökkenteni kellene.⁵³ A föld védelme érdekében kivetett adók kizárólag ott lehetnek hatékonyak, ahol a fogyasztó kereslete ár érzékeny, tehát rugalmas, mint a drága és egészségtelen desszertek, alkoholok, dohánytermékek vásárlása, illetve a könnyen elhalasztható ruházati, autó vásárlási, lakás felújítási döntések esetében, illetve a turizmus területén. Fontos kérdés a kiválthatóság és helyettesíthetőség kérdése is, mert az olcsóbb alternatívák átterelhetik a fogyasztást más olcsóbb, de rosszabb minőségű termékek felé. Ez a jelenség volt megfigyelhető a magyar piacon, amikor bevezették az ár sapkát,⁵⁴illetve a kereskedelmet sújtó különadók, valamint a megnövekedett infláció miatt a fogyasztók elkezdtek „lefelé vásárolni,” tehát azonos termékcsoporton belül a gyengébb minőségű, de sokkal olcsóbb termékeket preferálták, azaz kiváltották a korábban megvásárolt és megdrágult termékeket. Az eddigiekkel szemben a sikeres és komplex szemléletű környezetvédelmi adózás kitűnő példájaként említhető, hogy több országban hatékonyan működött a bolti műanyag zacskók megadóztatása, amit „szatyor adó” néven Írországból már 1999-ben bevezettek a műanyag csomagoló eszközökre. Az ilyen típusú adók hatására

⁵² Kovács Pál: Vitába szállt a Pénzügyminisztérium és a Corvinus Egyetem kutatója a csipsz adó miatt, Telex.hu, Gazdaság, 2024.08. 23.

⁵³ Wybrew: Klímavédelem 2023. 07. 13. FT.

⁵⁴ Renczes Ágoston: Legfeljebb hangulati intézkedés az élelmiszerárstopp, azonnali.hu

mindenhol visszaszorult a szennyező és nehezen lebomló zacskók használata és szakértői vélemények szerint az adók elérik a céljukat.⁵⁵

Összességében megállapítható, hogy teljesen másként működnek a kifejezetten költségvetési indíttatású, zöldnek mondott, vagy csak zöldre festett adók, amelyeket azokra a termékekre vetnek ki, amelyek nehezen helyettesíthetők és nélkülözhetetlenek a fogyasztók nagy többsége számára. Ezeknek az adóknak az általános gazdasági hatásmechanizmusa, hogy az ár növelésén keresztül befolyásolják a fogyasztást, így csökkentve a károsanyag-kibocsátást, de valójában csak maximalizálják az állami bevételeket. A szakértők között konszenzus van abban a kérdésben, hogy az elektromos áramra, földgázra vagy az üzemanyagokra kivetett adók okozta ár növekedés nem befolyásolja érdemben és hosszú távon a fogyasztás mértékét, így az intézkedés környezetvédelmi haszna elhanyagolható, miközben jelentős és azonnali állami többletbevételt eredményeznek.^[41] Az ilyen lépéseknek elsősorban költségvetési egyensúly javítása a célja és az eredménye is csak ez lehet, hiszen a kiépített és nehezen kiváltható energia szolgáltatási és közlekedési és szállítási rendszereknek kiszolgáltatott lakosság az energia és üzemanyag árak drasztikus emelésére korlátozottan képes reagálni.⁵⁶

10.2. Jogi problémák a zöldadók kivetésében

A zöld adók alkalmazásának gátját képezheti a multinacionális vállalatok hatékony érdekképvisellete és eredményes jogi fellépése, ami mögött minden esetben ott áll az ókori adóztatási alapelv, hogy csak a régi adó a jó adó, ezért minden újonnan kirótt adót, annak az új tehernek a viselői jogellenesnek tartanak. Kiemelt jelentőségű pert indított az Európai Unió ellen a világ egyik legnagyobb olaj és gázipari cége, az Exxonmobil, annak érdekében, hogy megakadályozza az EU által rá kivetett éves nyereségét 33 %-os elvonással terhelő extraprofitadó hatályba lépését.⁵⁷ Az adót az energiaválságon nagyot profitáló cégekre vetették volna ki, hogy a bevétellel támogassák a nehéz helyzetbe került kis cégeket és háztartásokat. Az amerikai cég nem az adó mértékét, hanem az EU adókivetési jogát támadta meg a bíróság előtt, és ezzel kétségbe vonta bármilyen közteher megállapítási jogosultságát, ami érinti a környezetvédelmi adókat is. Környezetvédelmi különadókat a magyar kormány is kivetett 2022-ben, amikor a légitársaságokat adóztatta különadókkal az utaslétszám alapján, illetve az energiapiaci cégeke extra bevételeinek egy részét is elvonták.⁵⁸ Ezeknek az intézkedéseknél

⁵⁵ Tanyi Anita: i.m. 5.

⁵⁶ Hortay Olivér: A brüsszeli klímaadó valódi célja, origo.hu, 2021.07.26

⁵⁷ Csurgó Dénes: Beperli az EU-t az Exxonmobil az extraprofitadó miatt, 444.hu, 2022.12.29

⁵⁸ Joób Sándor-Klág Dávid: Megjelentek az extraprofitadó részletei telex.hu 2022. 06.07.

nem jelölték meg a környezetvédelmet és egyértelműen a költségvetési bevételek növelése érdekében vezették ezeket be.⁵⁹ A gondot az okozza, hogy a fogyasztók és a cégek a számos másik hasonló nevű, az adóalanyok által már fizetett környezetvédelmi adók és az új teher között nem tudnak különbséget tenni, ezáltal a zöld adókkal szembeni jogkövetésük csökken. Erre utalt, hogy az adózási dömpinget kihasználva 2021-ben, a XVIII. Kerületi Önkormányzat 1000 forintos légiutas adót vezetett be, a repülőtérre érkező vagy onnan induló utasokra, egyrészt az energia áremelkedés miatt másrészt, hogy csökkentsék a környezeti zaj és egyéb szennyezést. A rendeletet a kormányhivatal és a Budapest Airport megtámadta.⁶⁰ A perben az önkormányzat arra hivatkozott, hogy sok más európai város alkalmazott ilyen adót, Hollandiában, Németországban, Norvégiában. A zöld adóztatás egyik alapkérdése az ágazati versenyképességre gyakorolt hatásuk vizsgálata. „Franciaországban az energiadó reformját az Alkotmánybíróság 2002-ben decemberében elutasította mondván, hogy az ütközik a francia alkotmányban lefektetett egyenlő elbánás elvével.” minél energiaigényesebb volt ugyanis egy vállalat, annál nagyobb mértékben csökkentették az adóalapját, ami a legszennyezőbb vállalatok esetében akár 95 %-os kedvezményt jelentett.”⁶¹

10.3. A zöld adók társadalmi támogatottságának problémái

A környezetvédelmi adókkal kapcsolatos fontos kérdés a társadalmi elfogadottságuk, hiszen az önkéntes jogkövetés segítheti a jogszabályok céljának elérését, de a közösségek támogatásának megnyerése számos problémát felvet. A zöld adók hatékonyságát meghatározza a médiában gyakran megjelenő a közösségek véleményét formáló vezető politikusok, szakértők, média szereplők álláspontja. Rossz példának tekinthető az USA, ahol néhány vezető republikánus politikus nem támogatja a zöld elveket, támogatja a kőolaj kitermelését Alaszkában, és a mexikói öbölben, és engedélyezik a repesztéses földgáz kitermelést, és tagadják a klímaváltozás folyamatát. Talán ezeknek a véleményeknek a hatására történhetett meg, hogy az emberek nem támogatták a szén-dioxid terheléses adókat, és Washington államban 2016-ban és 2018-ban is elutasították a szén-dioxid adók emelését, míg 2018-ban Franciaországban kényszerítették arra a kormányt, hogy mondjon le ennek az adónak az emeléséről.⁶² A fenntarthatóság területén élen járó Kanadában 2020-ban vezették be a szén-dioxid adót, ami azonnal megnövelte az

⁵⁹ Molnár Szabina-Ráti Emese-Ilku Miklós: Közel 10 ezer forint különadót vetnek ki a repjegyekre index.hu 2022. 06.05.

⁶⁰ Tamásné Szabó Zsuzsanna: Felügyeleti eljárást kezdeményezett az ezerforintos légiutasadó miatt a Budapest Airport. 24.hu 2023. 01.31.

⁶¹ Tanyi Anita: i.m. 4-5.

⁶² Drews-Van Bergh: What explains public support for climate policies? Climate Policy, 16, 2016. 855-856.

üzemanyagok árát. A kialakult társadalmi tiltakozások hatására a kormány az új adóbevétel jelentős részét a hátrányos vagyoni helyzetű családoknak és a kkv szektor szereplőinek, illetve az őslakosoknak adta vissza ahelyett, hogy környezetvédelmi beruházásokra fordította volna. Az európai országok közül Svájcban és Ausztriában alkalmazták ezt a módszert, amikor szén-dioxid adót vezettek be és a forgalmazók azt áthárították a fogyasztókra. Svájcban 2008-ban vették ki a szén-dioxid adót, majd annak mértékét folyamatosan emelték, de igyekeztek a lakosságot kompenzálni.⁶³ Indonéziában a GDP 2-2,8 %-át osztották ki 2008-ig benzin támogatásra. Amikor ezt megszüntették és átlagos mértékű jövedéki adókat vezettek be, növelték a szociális támogatásokat, a közoktatás színvonalát javították és a kis- és középvállalkozói (kkv) szektort támogatták. Iránban 2010-ig támogatta a kormány az üzemanyag felhasználását, majd azt megszüntették, és az üzemanyag adók terhére környezetvédelmi tájékoztató kampányt indítottak, és az energia hatékonyság javításra költötték a zöld adó bevétel növekmény 20 %-át állami szektorban használták fel, oktatásra, kórházakra, valamint a többletbevétel felét havi támogatás formájában kiosztották úgy, hogy abból szinte mindenki részesült. Ezek a kormányzati intézkedések szociális kérdéssé alakították az energia adókat, és ezáltal a környezetvédelmi célokról elterelték a lakosság figyelmét, és végső soron a befolyt többletbevételt nem környezetvédelmi feladatokra használták fel. Ugyanakkor a megterhelt termékek alacsony helyettesíthetősége kiszolgáltatottá teszi a polgárokat a költségvetést növelő adókkal szemben, akiknek így közvetlen életszínvonalbeli visszaesést kell elszenvedniük. Az elmúlt években több kormány is próbálkozott környezetvédelmi célok mögé bújtatni vagy zöldre festeni a költségvetési célú új adóit, tompítva ezzel az intézkedés politikai kockázatait. Jó példa erre a három évvel ezelőtt Franciaországban bevezetett üzemanyagadó, ami a kommunikáció szintjén a közlekedésből származó szennyezéseket volt hivatott csökkenteni, valós célja azonban a francia állam bevételeinek gyarapítása volt. A próbálkozás kudarcba fulladt, mert az emberek felismerik az intézkedések valódi célját, és az új adók okozta egzisztenciális nehézségek erősebbnek bizonyulnak a környezetvédelmi célok iránti elköteleződésnél. A kudarc Franciaországban a sárgamellényes tünteteshullámhoz, azaz több hétig tartó zavargásokhoz és néhol erőszakba torkolló demonstrációkhoz vezetett.⁶⁴ Ehhez a káros megoldáshoz folyamadt néhány éve az Európai Bizottság is, amikor az energia adó bevezetését javasolta azokon a termékeken, amelyek a legnehezebben helyettesíthetők vagy nélkülözhetetlen a lakosság számára. A javaslat

⁶³ Levegő Munkacsoport: Valódi megoldás az üzemanyagár csökkentése helyett, levegomunkacsoport.blog.hu 2022. 09.13.

⁶⁴ Szívós Alexander: A zöld adók kézirata 92.

értelmében az Európai Unió egy különálló központi szén-dioxid-kvóta piacot hozna létre, ahol a lakosságot energiával és üzemanyaggal ellátó szolgáltatóknak fizetnie kellene ügyfeleik fogyasztása után, majd költségeiket a háztartásokra terhelhetnék. A jogszabálytervezet, a bizottsági indoklás ellenére, sokkal inkább tűnik költségvetési indíttatású adónak, mint környezetvédelmi intézkedésnek, és magas társadalmi elutasítottságra számíthat. Az előterjesztett szabályozási eszköz környezetvédelmi hatása csekély, azonban új jogköröket és saját bevételi forrásokat biztosít az európai intézmények számára, és az Európai Bizottság új, lakosságot terhelő, karbonárzási rendszer bevezetéséről szóló jogszabálytervezete kevésbé támasztható alá környezetvédelmi érvekkel. Mivel a megfigyelések azt mutatják, hogy a háztartások korlátozottan képesek a fogyasztásukat, és így a károsanyag-kibocsátásaikat az árak változásához igazítani, felmerül a kérdés, hogy az intézkedés háttérében ténylegesen környezetvédelmi motiváció áll-e, vagy inkább az uniós központi költségvetési bevételek növelése.⁴⁰ Alapelv a zöld adóknál, hogy az elfogadásukat jelentős mértékben javítja a környezeti problémának a megértése.”⁶⁵ Az iráni kormányon kívül, kevés kormány követte ezt az elvet, és alig törekedtek arra, hogy megismertessék a lakosságot a környezeti problémákkal és elmagyarázzák a klímavédelmi intézkedések céljait. A politikusoknak valós tájékoztatást kellene adniuk a lakosságnak, mert az egyes intézkedések politikai elfogadása függ az érzékelhető méltányosságtól. Azt is látni kell, hogy önmagában az új zöld adók bevezetése, vagy a régi energia adók mértékének emelése önmagában nem segíti a bolygó megmentését.

Az is problémát jelenthet a jogkövetésben, hogy a nemzetek igazságtalan arányban viselik az éghajlatváltozásért rájuk rótt terheket. Így például India terhei négyszer nagyobbak, mint az abban közrejátszott felelőssége. Mivel azonban az államok önmagukban nem viselnek terheket, ezért az igazságtalan költség elosztást végső soron a lakosság fizeti meg

11. Összegzés:

Munkámban áttekintettem a környezetvédelemre vonatkozó jogalkotási és adóztatási folyamatokat és elemeztem néhány gyakran használt eszközt. Megállapítottam, hogy a környezetünk önkéntes védelme jó, de nem elégséges eszköz a fenntarthatósági célok elérése érdekében. Az önkéntesség csak két esetben lehet hatékony. Egyrészt makroszinten az országok környezetvédelmi vállalásainak kidolgozásában, ahol az államok a fenntarthatósági és körforgásos gazdasági céljaikat és annak működési kereteit határozzák meg. Másrészt mikroszinten az egyéni fogyasztás befolyásolásában az önkéntes jogkövetés hatékony lehet, ha

⁶⁵ Tanyi Anita: A környezetvédelmi adók gazdaságtana, Budapest 2007. Levegő Munkacsoport anyaga 7.

egyszerű és mindenki számára érthető üzenetek segítségével alakítják át az egyének étkezési, szemét kezelési, közlekedési vagy éppen pihenési szokásait, mint a bemutatott dán példában, vagy a tömegközlekedés támogatásában, illetve az italos palackok visszaváltása esetében. Dolgozatomban röviden bemutattam a klíma védelem következő szakaszát, amelyben a nemzetközi szervezetek határozták meg a nemzeti jogalkotások számára a környezetvédelmi feladatokat és elveket. Ezt követően elemeztem a különböző jogi eszközök működését és hatékonyságát a puha és alapvetően diszpozitív szabályozási elemektől elindulva egészen a kategorikus jogi tiltásig. Bemutattam a soft law jogi eszközök néhány elemét az ESG rendszerektől a zöld kötvényekig és rámutattam ennek a megengedő szabályozási formának a hiányosságaira, majd elemeztem a greenwashing hatását a gazdaságokra és a föld védelmére és meghatároztam a különböző megjelenési formáit. A következő részben megvizsgáltam a nemzeti jogszabályoknak azokat a környezetvédelmi eszközeit, amelyekben a korlátozások és a cogens megközelítés volt a döntő. Megállapítottam, hogy a kifejezetten tiltó normák alkotják a környezetvédelem leghatékonyabb fegyvereit, mert ha alapos hatástanulmányokra és pontosan megfogalmazott szabályokra és szakértői munkára támaszkodnak, akkor jelentősen csökkenthetik a társadalmak által okozott környezeti terhelést

Vizsgálódásom során azt is megállapítottam, hogy a jogi szabályozásban még mindig *óriási tartalékok* vannak a lakossági energiafelhasználás csökkentésére, mert a jogalkotók hatékonyan felléphetnének az energiapazarlás néhány könnyen szabályozható elemében. Egyszerű, olcsó és gyorsan megvalósítható jogi eszközök segítségével pl. betilthatnák a mobiltelefonokon kényszerűen felugró, teljesen formális és olvasatlanul kezelt adatvédelmi hozzájáruló nyilatkozatokat, amelyek a telefonok milliárdjain minden nap tucatszám megjelenve falják az energiát, ami az egyén szintjén alig jelentenek nagy költséget, de a föld egészét tekintve jelentős áram felhasználást eredményeznek. Egyszerű jogi módosításokkal, éves vagy végleges nyilatkozatokkal is szabályozhatnánk az adatvédelem kérdését, ahelyett, hogy folyamatosan terheljük a használókat és a digitális rendszereket és ezen keresztül a bolygó forrásait. Úgy gondolom, hogy a földünk védelme és az adatvédelem érdekeinek és szabályainak az összeütközésekor a legolcsóbb és fenntartható megoldást kell támogatnunk, és olyan jogi megoldást kell keresnünk, ami úgy védi a fogyasztók érdekeit, hogy közben a környezetünk kisebb mértékben sérül. Megállapítható, hogy önmagában a környezetvédelmi szabályok átvizsgálása, a termelés és a fogyasztás fenntartható és körforgásos szemléletű újra gondolása hatékony lehet a környezetvédelemben. Óriási és eddig kihasználatlan lehetőség van a termelő vállalatok szabályozásában. A mai globalizált világunkban a nemzetközi szervezeteknek nem

csupán a globális minimum adóról kellene rendelkezniük, de a globálisan fenntartható termelési célokról és feltételekről is. A vállalkozásokat kötelezni kellene időtálló termékek tervezésére és gyártására, amelyek képesek évekig, vagy akár évtizedek szolgálni a fogyasztókat a magas alapanyag-minőségnek köszönhetően. A fenntarthatóság leghatékonyabb eszköze lenne a meghosszabbított életciklus, mert igazán sok erőforrást és nyersanyagot, továbbá energiát csak a le nem gyártott, ki nem dobott, ki sem szállított és nem reklámozott termékekkel takaríthatunk meg. A gyártókat a termék és kellék szavatosság szabályainak szigorításával lehet rákényszeríteni erre a magatartásra azzal a céllal, hogy egy számítógép, tv, kazán ne csak három évig, hanem tíz évig működjön, és a mobiltelefonunk ne avuljon el három év után és ne hozzuk divatba új modelleket csak azért, hogy évente lecseréljük a telefonokat. Elfogadhatatlan, hogy az okos tévék és a streaming szolgáltatók közösen arra kényszerítik a vásárlókat, hogy az egyébként kifogástalanul jól működő eszközüket cseréljék le, amikor a szoftverükön keresztül korlátozzák a műsorhoz jutást néhány régebbi típus esetében. Rá kell kényszeríteni a gyárókat a fenntartható és időtálló anyagok használatára, amelyek könnyen újrahasznosíthatók, ideális esetben pedig akár lebomlók is. Állami támogatással vagy adókedvezményekkel kell azt is támogatni, hogy a gyártók moduláris rendszerekben gondolkodjanak, ahol a termékeket úgy alkotják meg, hogy az egyes alkatrészek meghibásodásuk esetén könnyen elérhetők és cserélhetők legyenek, tehát nem szükséges az egész eszközt kidobni.

Pályamunkám fő részében az öko vagy zöld adók működését, és tényleges környezeti hatásait vizsgáltam és a következőket állapítottam meg. Annak ellenére, hogy a zöld adókra vonatkozóan több megbízható, a szakértők által elfogadott definíció létezik, az országok eltérő formában és mértékben alkalmazzák őket, amelynek eredményeként a nemzetállami zöldadók és adórendszerek nem összehasonlíthatók. Azzal is szembe kell néznünk, hogy számos adójogi norma, aminek van környezeti, illetve egészségvédelmi célja egyáltalán nem alkalmas a meghatározott klímavédelmi feladat teljesítésére. A legerőteljesebb rossz példa erre a hatástalanságra az energia adók közé sorolt jövedéki adók környezetvédelmi hatása, ami erősen megkérdőjelezhető. Csak azért, mert egy normának jó a földet megóvó célja van, még nem válik hatékonyvá és eredményessé. „A zöld adók kivetése nem minden esetben jelenti a megfelelő választ a felmerülő problémára, ezért alaposan meg kell vizsgálni az egyéb lehetőségeket.”⁶⁶ Azt is észrevettem, hogy a zöld adók alkalmazásánál, kiemelten kellene

⁶⁶ Tanyi Anita: i.m. 5.

figyelné a fogyasztás rugalmasságára és az alapvető fogyasztási cikkek megkülönböztetett kezelésére.

Az is nagyon lényeges, hogy az adó kivetése előtt már fel kell mérni a szóba jöhető más jogi lehetőségeket és a zöld adókat csak akkor szabad alkalmazni, ha ez tűnik a legmegfelelőbb megoldásnak, mint a szatyor adó esetében. A kutatásom fontos felismerése volt, hogy a legtöbb esetben akkor lehet jelentős környezetvédelmi eredményeket elérni, ha a zöld adókat más természetű környezetpolitikai intézkedésekkel együtt vezetnek be.⁶⁷

Látnunk kell, hogy a világméretű környezet szennyezési problémákat csak nemzetközi összefogással és összehangolt, részben adózási szabályokkal lehet megoldani. A nemzeti kormányok csak az adó tényleges méretéről dönthetnének, egy től-ig határon belül, az adott ország gazdasági és pénzügyi állapotának megfelelően. A szabályozásban követendő példaként a globális minimum adót kellene követni. Az adózásnak helye lehet a környezetvédelmi eszközök között, de csak akkor, ha azt tudatosan és komplex módon vizsgálva vezetnek be, miután valós és fenntartható alternatívákat teremtettek. A zöld adók abban lehetnek igen hatékonyak, hogy az állam a segítségükkel a leg- fenntarthatóbb megoldások felé terelhetné a fogyasztókat és a gazdasági szereplőket. Ilyen jó példaként említhető, amikor a hulladékkezelő cégekre kirótt szennyezési adó hatására megnövekedett az újra hasznosított hulladék aránya, amely munkának a többlet költségeit az állam adókedvezménnyel és pénzzel segítette.

Dolgozatom végső és összegző megállapítása az, hogy az adózás mindenkor kulturális jelenség, ezért a zöld adók is csak egy jó módú, képzett és a környezetvédelemért tudatosan tenni akaró társadalmi környezetben lehetnek hatékonyak. A rosszul alkalmazott környezetvédelmi adók csupán a költségvetési bevételeit növelő, szükségtelen többlet teherként nehezedenek az adófizető polgárokra, rontva az adómorált és egyáltalán nem tudják támogatni a környezetvédelem ügyét.

Felhasznált irodalom

Bartha Ildikó-Bordás Péter-Horváth M.Tamás: Hős és antihős: környezeti politika és pénzügyi szabályozás Pro futuro 2020

Bíró Ágota: Greenwashing, azaz a zöldre mosás jelentése és típusai, 2021.11.29

Brundland Report ENSZ, 1987

⁶⁷ Tanyi Anita: i.m. 7.

Bögöthy Zoltán-Hausmann Róbert: Új, zöld és fenntartható adórendszer 541. MNB kutatás 17. fejezet

Crutzen-Stoemer-Steffen: The Future of Nature, Yale University Press, 2000.

Császár Barna: Greenwashing-a szállodai törölközőtől a zöld finanszírozásig, DLA Piper Hungary 2021.10.18

Csomor Zsolt: Értelmetlen találmány a rögzített kupak, Der Standard cikke alapján 2024. 08. 16.

Csurgó Dénes: Beperli az EU-t az Exxonmobil az extraprofitadó miatt, 444.hu, 2022.12.29

Drews-Van Bergh: What explains public support for climate policies? Climate Policy, 16, 2016.

Elek Lenke: Van, ahol megjutalmazták a környezetbarát turistát, Privátbankár.hu, 2024. 08. 17

Európai Tanács Sajtóközleménye 2024.február 5

Falcao: A Climate Treaty for the Global Taxation of Carbon, ICTD Working Paper 187, Brighton 2024. 10

Global Footprint Network, 2021. idézi Bögöthy Zoltán-Hausmann Róbert: Új, zöld és fenntartható adórendszer 541. MNB kutatás 17. fejezet

Hortay Olivér: A brüsszeli klímaadó valódi célja, origo.hu, 2021.07.26

Joób Sándor-Klág Dávid: Megjelentek az extraprofitadó részletei telex.hu 2022. 06.07.

Kaszás Gábor: Már csak néhány hónap és jelentős áremelkedéssel kell számolni, Index 2024. 10. 02.

Kákos Anna: Sosem lesz körforgásos a gazdaság, amíg a jogszabályok nem kényszerítik ki, hvg.hu 2022. 06. 15.

Kerekes Sándor: Környezetgazdaságtan, A környezetszennyezés gazdaságtana 1998

Kiss József: Biztos jelek, amelyek a birodalmunk bukásához vezetnek, G7.hu, Élet Világ 2023. 12.29

Kovács Pál: Vitába szállt a Pénzügyminisztérium és a Corvinus Egyetem kutatója a csipsz adó miatt, Telex.hu, Gazdaság, 2024.08. 23.

Landy-Gyebnár Mónika: A cukros üdítők adója a lányokra hatott kedvezőbben, National Geographic idézi az ng.24.hu 2023. 01. 31.

Lányi Örs: Illúzió, hogy léteznek zéró kibocsátású nagyvállaltok, 24.hu 2023. 01. 31

Lemostuk a szégyent-Románia tisztább, Maszol.ro 2024. 09. 24.

Levegő Munkacsoport: Valódi megoldás az üzemanyagár csökkentése helyett, levegomunkacsoport.blog.hu 2022. 09.13.

Marnitz István: Kifogytunk a nyersanyagokból Népszava 2021. 12.20.

Molnár Szabina-Ráti Emese-Ilku Miklós: Közel 10 ezer forint különadót vetnek ki a repjegyekre index.hu 2022. 06.05.

Nagy Nikoletta: Greenwashing miatt a Szentkirályival és a Coca-Colával szemben is indított eljárást a GVH, Telex.hu, Gazdaság 2024. 08. 12

Nagy Nikoletta: A greenwashing olyan, mint a hidra, Telex, Tectud 2023. 03. 21.

Oates: Green Taxes , Southern Economic Journal, 1995. Vol 61. No. 6.

Ónody M.Gyula: Az EU betiltja a dohányzást, ACnews.hu, Világ, 2024. 09. 30.

Portfólió.hu: Nem érdekli a román cégeket a környezetvédelem 2023. 02. 03.

Portfólió.hu: Nem fogynak jól az elektromos autók, kétségbeesett üzenetet küldtek az európai autógyárak, 2024. 09. 19.

PWC Szakmai anyag 2018

PWC 2018. Szakmai tájékoztató: Ha a kör bezárul- a körforgásos gazdaság jelentősége és lehetőségei,

Renczes Ágoston: Legfeljebb hangulati intézkedés az élelmiszerárstopp, azonnali.hu

Sarkadi-Illyés Csaba: Miniszter az e-autókról, Economix 2024. 08. 21.

SolAbility: The Global Sustainable Competitiveness Index 2013. South Korea 2013

Szirmai S.Péter: Megszületett az EU első agrárszektors széndioxid-adója, Privátbank.hu,2024.06.27.

Szívós Alexander: A zöld adók kézirat

Tamásné Szabó Zsuzsanna: Felügyeleti eljárást kezdeményezett az ezerforintos légiutasadó miatt a Budapest Airport. 24.hu 2023. 01.31

Tanyi Anita: A környezetvédelmi adók gazdaságtan, Levegő Munkacsoport 2007. március

Tóth Gergely: Az ókori rómaiak hátborzongató módon mérgezték magukat, Telex, Észkombájn 2023

Tudatos Vásárlók Egyesületének definíciója alapján

vgh.hu: Új terepen veti be magát a MOHU 2024. 08.10.

Wybrew: Klímavédelem 2023. 07. 13

Zádori Bence: Elérte Norvégia azt, ami máshol még csak álom, Economx.hu, 2024. 09. 19.

Zsuppán András: A Szajnárt igenis megtisztították, Válasz online.hu, 2024. 08. 15.